

**UNIVERSITATEA ECOLOGICĂ DIN
BUCUREȘTI**

FACULTATEA DE DREPT

Program de studii universitare de master

INSTITUTII DE DREPT PRIVAT

Forma de învățământ: *cu frecvență*

Suport de curs pentru disciplina:

Conflictele de legi în dreptul internațional privat

Titular de disciplină:

Conf. univ. dr. Aurelian Gherghe

**București
2024-2025**

CAPITOLUL I

CONFLICTELE DE LEGI PRIVIND PERSOANA FIZICĂ ȘI PERSOANA JURIDICĂ

1. Normele conflictuale privind persoana fizică

1.1. Regula aplicării legii naționale în materia stării civile și capacității

Starea civilă și capacitatea persoanei fizice sunt cârmuite de legea sa națională, dacă prin dispoziții speciale nu se prevede altfel [art. 2572 alin. (1) N.C.C.].

Conform art. 2572 alin. (2) N.C.C. incapacitățile speciale referitoare la un anumit raport juridic sunt supuse legii aplicabile acelui raport juridic.

Interpretarea noțiunii de lege națională este făcută de art. 2568 alin. (1) din noul Cod civil. Potrivit textului, legea națională este legea statului a cărui cetățenie o are persoana fizică (*lex patriae*). Dacă persoana are mai multe cetățenii, se aplică legea aceluia dintre state a cărui cetățenie o are și de care este cel mai strâns legată, în special prin reședința sa obișnuită [art. 2568 alin. (2) N.C.C.].

Cetățenia constituie, așadar, punctul de legătură pentru norma conflictuală în al cărei conținut intră starea civilă și capacitatea persoanei fizice. Aplicarea legii naționale prin luarea cetățeniei ca punct de legătură, reprezintă *regula* în materie, de la care însă, prin dispoziții speciale, se pot stabili excepții. Aceste excepții sunt date de situațiile în care se aplică *legea statului în care persoana fizică are reședința obișnuită*.

În literatura de specialitate¹ s-au adus mai multe argumente în sprijinul aplicării legii naționale în materia la care ne referim, argumente care, cu siguranță, au fost avute în vedere de legiuitorul român atunci când a adoptat această normă conflictuală. Cele mai importante dintre acestea sunt:

- *caracterul de stabilitate al cetățeniei* care se dobândește și se pierde în condiții strict reglementate de lege;
- *caracterul de certitudine al cetățeniei* care, fiind o stare de drept ce poate fi dovedită cu documente oficiale, prezintă mai multă siguranță decât reședința obișnuită, care este o stare de fapt;
- *legile statului de cetățenie asigură, în principiu, cea mai bună ocrotire a intereselor persoanelor fizice resortisante*, datorită faptului că acestea sunt cel mai bine adaptate la particularitățile persoanelor fizice naționale;
- *interesul statului de a asigura o cât mai largă și complexă extindere a legilor sale asupra persoanelor fizice resortisante*, oriunde s-ar afla acestea.

Determinarea și proba cetățeniei se fac în conformitate cu legea statului a cărui cetățenie se invocă (art. 2569 N.C.C.). astfel, de exemplu, dacă o persoană invocă cetățenia spaniolă în fața instanțelor române într-o problemă de capacitate de exercițiu, determinarea cetățeniei se face de către instanța română respectivă, potrivit legii spaniole. Dispoziția cuprinsă în art. 2569 N.C.C. prevede o excepție de la regula calificării instituțiilor juridice după legea forului [art. 2558 alin. (1) N.C.C.].

Conform art. 2573 din N.C.C. începutul și încetarea personalității sunt determinate de legea națională a fiecărei persoane.

Declararea morții, stabilirea decesului și a datei prezumate a morții, precum și prezumția că cel dispărut este în viață sunt cârmuite de ultima lege națională a persoanei dispărute. Dacă această lege nu poate fi identificată, se aplică legea română (art. 2574 N.C.C.).

1.2 Aplicarea, în anumite cazuri, a altei legi în materia stării civile și capacității persoanei fizice

Potrivit art. 2572 alin. (1) din noul Cod civil, așa cum am arătat, starea civilă și capacitatea persoanei fizice sunt supuse legii naționale *numai dacă prin dispoziții speciale nu se prevede altfel*.

Articolul 2568 alin. (3) și alin. (4) din noul Cod civil reprezintă o asemenea dispoziție specială care statuează:

„(3) În cazul persoanei care nu are nicio cetățenie, trimiterea la legea națională este înțeleasă ca fiind făcută la legea statului unde are reședința obișnuită.

¹ A se vedea T. R. Popescu „Drept internațional privat”, Editura Romfel, București, 1994, p. 160-161; I.P. Filipescu, A.I. Filipescu „Tratat de drept internațional privat”, Ediție revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2005, p. 281-282; D.A. Sitaru „Drept internațional privat. Tratat”, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 165.

(4) Prevederile alin. (3) sunt aplicabile și în cazul refugiaților, potrivit dispozițiilor speciale și convențiilor internaționale la care România este parte”.

Conceptul de *reședință obișnuită* reprezintă cel mai important element inovator din cuprinsul Cărtii a VII-a a noului Cod civil. *Domiciliul* și *reședința* au fost înlocuite cu acest element de legătură, întărind proximitatea dintre legea aplicabilă și raportul juridic cu element de extraneitate totodată, se asigură o prevalență a criteriului *lex fori*.

Reședința obișnuită este un concept dezvoltat și extins în dreptul internațional privat al ultimelor decenii, apariția sa datorându-se cu precădere activității desfășurate în cadrul Conferinței de Drept Internațional Privat de la Haga¹.

Potrivit art. 2570 alin. (1) din noul Cod civil *reședința obișnuită* a persoanei fizice este în statul în care persoana își are locuința principală, chiar dacă nu a îndeplinit formalitățile legale de înregistrare. *Reședința obișnuită* a unei persoane fizice acționând în exercițiul activității sale profesionale este locul unde această persoană are stabilimentul principal.

Pentru determinarea locuinței principale vor fi avute în vedere acele circumstanțe personale și profesionale care indică legături durabile cu statul sau intenția de a stabili asemenea legături [art. 2570 alin. (2) N.C.C.].

Conform art. 2570 alin. (5) dovada *reședinței obișnuite* se poate face cu orice mijloace de probă.

Prin urmare, *legea reședinței obișnuite* are un caracter subsidiar în determinarea stării civile și capacității ale persoanei fizice față de *lex patriae*.

Reamintim că legea națională și legea *reședinței obișnuite* se subsumează noțiunii mai generale de lege personală, *lex personalis*, a persoanei fizice.

Precizăm că prin generalizarea punctului de legătură al *reședinței obișnuite*, analizat mai sus, are loc o reducere a importanței legii naționale, lucru ce reiese și din noile dispoziții introduse de legiuitor în această privință. Așadar, dacă persoana are mai multe cetățenii, se aplică legea aceluia dintre state a cărui cetățenie o are și de care este cel mai strâns legată, în special prin *reședința sa obișnuită*. În cazul persoanei care nu are nicio cetățenie (adică este apatrid) sau este refugiat, trimiterea la legea națională este înțeleasă ca fiind făcută la legea statului unde acesta își are *reședința obișnuită*.

Evidențiem că normele conflictuale privind starea civilă și capacitatea persoanei fizice au un caracter imperativ, în sensul că părțile nu pot deroga de la aceste norme prin acordul lor de voință. În doctrina juridică, unii autori consideră că norma conflictuală privind starea și capacitatea cetățenilor români este de ordine publică și în dreptul internațional privat român.

1. Normele conflictuale privind persoana juridică

2.1. Aplicarea legii naționale în materia statutului organic al persoanei juridice

Norma conflictuală aplicabilă în materia persoanei juridice este prevăzută în art. 2580 alin. (1) N.C.C.: „Statutul organic al persoanei juridice este cârmuit de legea sa națională”.

Statutul organic al persoanei juridice constituie conținutul normei conflictuale, iar legătura acestuia cu un anumit sistem de drept este dată de naționalitatea persoanei juridice respective².

Sistemul de drept aplicabil persoanei juridice constituie legea personală a acesteia și este desemnat prin noțiunea de „*lex societatis*”.

Caracterul normei conflictuale care reglementează statutul organic al persoanei juridice este imperativ, părțile neputând, în principiu, deroga de la ea.

¹ În acest sens, a se vedea F.G. Păncescu „Dreptul internațional privat român. Tradiție. Reformă. Tendințe”, p. 409-428, în volumul „Noul Cod civil. Comentarii”, ediția a III-a revăzută și adăugită, coordonator prof. univ. dr. Marilena Uliescu, Academia Română, Institutul de Cercetări Juridice, Departamentul de drept privat „Traian Ionașcu”, Editura Universul Juridic, București, 2011.

² A se vedea D.A. Sitaru, op.cit., p. 177

2.2. Naționalitatea persoanei juridice

A. Considerații generale

Conform art. 2568 alin. (1) N.C.C. legea națională este legea statului a cărui naționalitate o are persoana juridică.

Naționalitatea reprezintă pentru persoanele juridice ceea ce cetățenia reprezintă pentru persoanele fizice, acest atribut fiind un element de identificare în spațiu a persoanei juridice.

Determinarea naționalității persoanei juridice prezintă relevanță în materia dreptului internațional privat, deoarece, pe această cale, se poate stabili dacă o persoană juridică este *română* sau *străină*.

În funcție de naționalitatea persoanei juridice (română sau străină) se stabilesc și cele mai semnificative efecte și reguli juridice izvorâte din activitatea unor astfel de subiecte de drept, cum ar fi:

- persoana juridică străină, în privința funcționării sale pe teritoriul statului român, este supusă normelor materiale române privind condiția juridică a străinului, persoană juridică;
- pe baza naționalității persoanei juridice se determină și statul care are obligația de a ocroti drepturile acesteia prin mijloace diplomatice sau consulare;
- pe baza naționalității persoanei juridice se determină și condițiile de aplicabilitate a convențiilor internaționale la care România este parte.

B. Criterii de identificare a naționalității persoanei juridice

Determinarea naționalității unei persoane juridice se face în funcție de anumite criterii care diferă de la un sistem de drept la altul.

Criteriile pentru stabilirea naționalității unei persoane juridice se determină în conformitate cu „*lex fori*”, având în vedere faptul că naționalitatea este o problemă de calificare primară.

În doctrină s-a arătat că naționalitatea unei persoane juridice se determină potrivit anumitor criterii¹.

În dreptul român există un *criteriu de drept comun* și câteva *criterii speciale* întâlnite rar, în situații speciale.

- *Criteriul de drept comun* este stabilit de art. 2571 alin. (1) din N.C.C., potrivit căruia „*Persoana juridică are naționalitatea statului pe al cărui teritoriu și-a stabilit, potrivit actului constitutiv, sediul social*”.

Criteriul la care se referă textul de lege menționat este *sediul social* al persoanei juridice, criteriu în funcție de care se stabilește dacă persoana juridică este de naționalitate română sau străină, în funcție de locul situării sediului *în țară* sau *în străinătate*.

Sediul social fiind stabilit, potrivit actului constitutiv (*sediul statutar*) înseamnă că în determinarea acestuia, esențială este *voința fondatorilor* persoanei juridice (acest criteriu dă eficiență maximă principiului autonomiei de voință în materia constituirii de subiecte colective de drept).

Sediul social trebuie să fie *serios*, adică să nu fie fraudulos, în caz contrar punându-se problema fraudei la lege în dreptul internațional privat. În această materie este posibilă fraudarea la lege, deoarece *sediul social* reprezintă un punct de legătură mobil care poate fi deplasat de la un sistem de drept la altul.

Criteriul de drept comun pentru determinarea naționalității persoanei juridice este aplicabil ori de câte ori nu există o reglementare care să prevadă un criteriu special în materie.

- *Criteriile speciale* pentru determinarea naționalității unei persoane juridice se întâlnesc în rare cazuri, în dreptul român și aceasta mai ales în convenții internaționale, pentru situații deosebite. Menționăm câteva dintre criteriile pe care le remarcă literatura de specialitate, ca fiind utilizate însă de legislația diferitelor state: *criteriul locului de înregistrare a actului constitutiv al persoanei juridice* (naționalitatea este dată de țara unde se înregistrează noua persoană juridică, chiar dacă sediul acesteia se va afla în altă țară decât cea de înregistrare); *criteriul plasării centrului activității economice a persoanei juridice* (se acordă relevanță maximă locului unde este centrul activității economice a unei persoane juridice).

Unul dintre criteriile speciale asupra căruia insistă literatura de specialitate și care poate avea o anumită utilitate, mai ales în cazul societăților transnaționale, este *criteriul controlului*, potrivit căruia naționalitatea unei persoane juridice se poate determina în funcție de următoarele aspecte: naționalitatea capitalului social, cetățenia asociaților persoanei juridice în cauză, cetățenia persoanelor în beneficiul cărora persoana juridică își exercită activitatea.

¹ A se vedea D.A. Sitaru, *op.cit.*, p. 179; N. Diaconu „Regimul juridic aplicabil persoanei juridice străine”, în Revista de drept comercial nr. 2/2005, p. 109

Dintre criteriile speciale reglementate de legislația română reținem *criteriul locului constituirii* consacrat de anumite tratate, de asistență juridică bilaterale, precum și acest criteriu combinat cu cel al sediului social.

- *Stabilirea naționalității persoanei juridice în ipoteza în care aceasta are sedii în mai multe state.*

După cum am arătat, în cazul în care o persoană juridică are un singur sediu social, naționalitatea acesteia va fi stabilită în funcție de teritoriul pe care acest sediu se află situat.

Potrivit art.2571 alin. (2) N.C.C. în cazul în care există sedii în mai multe state, determinant pentru a identifica naționalitatea persoanei juridice este sediul real.

Prin *sediul real* se înțelege locul unde se află centrul principal de conducere și de gestiune a activității statutare, chiar dacă hotărârile organului respectiv sunt adoptate potrivit directivelor transmise de acționari sau asociați din alte state [art. 2571 alin. (3) N.C.C.].

Cu toate acestea, dacă dreptul străin astfel determinat retrimite la dreptul statului în conformitate cu care a fost constituită persoana juridică, este aplicabil dreptul acestui din urmă stat [art. 2571 alin. (4) N.C.C.].

În legătură cu noțiunea de sediu real, în literatura de specialitate s-a făcut o precizare deosebit de pertinentă și utilă, arătându-se că noțiunea de sediu real nu este neapărat opusă celei de sediu fictiv (simulat prin fictivitate)¹. Astfel, în cazul în care persoana juridică are sedii în mai multe state, se va avea în vedere, pentru determinarea naționalității ei, sediul real, ceea ce nu înseamnă că sediile din celelalte state ar fi neapărat simulate.

2.3. Legea care guvernează sucursala și filiala.

În privința sucursalei, art. 2580 alin. (2) din N.C.C. prevede că „*Statutul organic al sucursalei înființate de către persoana juridică într-o altă țară este supus legii naționale a acesteia*”.

Din prevederile legale menționate rezultă fără echivoc că *sucursala este supusă legii naționale a societății mamă*.

În privința filialei, art. 2580 alin. (3) din N.C.C. prevede că „*Statutul organic al filialei este supus legii statului pe al cărui teritoriu și-a stabilit propriul sediu, independent de legea aplicabilă persoanei juridice care a înființat-o*”.

Se poate observa că filiala nu este supusă legii naționale a societății mamă (a persoanei juridice care a înființat-o), ci legii statului pe teritoriul căruia și-a stabilit propriul sediu. Această distincție are în vedere faptul că, atât în planul dreptului intern, cât și pe planul dreptului internațional privat, sucursala nu are personalitate juridică în timp ce filiala are o asemenea personalitate (conferită în condițiile ordinii de drept a statului pe teritoriul căruia și-a stabilit sediul statutar).

2.4. Legile aplicabile în cazul fuziunii unor persoane juridice de naționalități diferite și în cazul schimbării naționalității persoanei juridice

În ceea ce privește fuziunea, art. 2584 din N.C.C. prevede că „*Fuziunea unor persoane juridice de naționalități diferite poate fi realizată dacă sunt îndeplinite cumulativ condițiile prevăzute de legile naționale aplicabile statutului lor organic*”.

Bineînțeles că este vorba de condițiile de fond și de formă necesare pentru realizarea fuziunii, condiții solicitate de cele două sisteme de drept în prezență.

În ceea ce privește schimbarea naționalității persoanei juridice, precizăm că noul Cod civil nu conține prevederi exprese în acest sens. În acest context reținem că schimbarea naționalității persoanei juridice prezintă interes numai în situația în care sediul social se mută dintr-un stat în altul. Doctrina a evidențiat că o astfel de schimbare operează prin schimbarea sediului social și că dispozițiile legale incidente fuziunii sunt aplicabile și schimbării naționalității.²

Prin schimbarea sediului social nu trebuie să se urmărească scopuri ilicite; sediul nou trebuie să nu fie fraudulos și să fie real, nu fictiv.

2.5. Domeniul de aplicare a legii care guvernează statutul persoanei juridice

Noul Cod civil, în art. 2581, stabilește domeniul de aplicare a legii statutului organic al persoanei juridice.

Conform textului, legea statutului organic al persoanei juridice cârmuiește îndeosebi:

¹ A se vedea D.A. Sitaru, *op.cit.*, p. 183

² A se vedea: D.A. Sitaru, *op.cit.*, p. 185

- a) capacitatea persoanei juridice¹
- b) modul de dobândire și de pierdere a calității de asociat;
- c) drepturile și obligațiile ce decurg din calitatea de asociat;
- d) modul de alegere, competențele și funcționarea organelor de conducere ale persoanei juridice;
- e) reprezentarea acesteia prin intermediul organelor proprii;
- f) răspunderea persoanei juridice și a organelor ei față de terți;
- g) modificarea actelor constitutive;
- h) dizolvarea și lichidarea persoanei juridice.

¹ Sunt supuse legii naționale a persoanei juridice atât capacitatea de folosință cât și cea de exercițiu a acesteia.

CAPITOLUL II

CONFLICTELE DE LEGI ÎN MATERIA RELAȚIILOR DE FAMILIE

1. Normele conflictuale privind căsătoria

1.1. Încheierea căsătoriei

A. Legea aplicabilă promisiunii de căsătorie

Noul Cod civil reglementează logodna în Cartea a II-a (Despre familie). Titlul II (Căsătoria), Capitolul I (Logodna), art. 266-270.

Potrivit art. 266 alin. (1) N.C.C. logodna este promisiunea reciprocă de a încheia căsătoria; dispozițiile privind condițiile de fond pentru încheierea căsătoriei sunt aplicabile în mod corespunzător, cu excepția avizului medical și a autorizării instanței de tutelă [art. 266 alin. (2) N.C.C.]; încheierea logodnei nu este supusă niciunei formalități și poate fi dovedită, cu orice mijloc de probă [art. 266 alin. (3) N.C.C.]; logodna se poate încheia doar între bărbat și femeie [art. 266 alin. (5) N.C.C.].

Conform art. 2585 alin. (1) N.C.C. „*Condițiile de fond cerute pentru încheierea promisiunii de căsătorie sunt determinate de legea națională a fiecăruia dintre viitorii soți la data încheierii promisiunii*”.

Legea națională a fiecăruia dintre viitorii soți la data încheierii căsătoriei se determină potrivit art. 2568 din noul Cod civil.

În ceea ce privește efectele promisiunii de căsătorie, evidențiem că încheierea căsătoriei nu este condiționată de încheierea logodnei; de asemenea, logodna nu obligă la încheierea căsătoriei.

În ceea ce privește consecințele încălcării promisiunii de căsătorie (art. 267-269 N.C.C.) arătăm că ruperea logodnei nu poate fi sancționată prin încheierea căsătoriei; de asemenea, clauza penală stipulată pentru ruperea logodnei este considerată nescrisă; ruperea logodnei nu este supusă niciunei formalități. În ceea ce privește efectele ruperii logodnei, se face distincție între:

- restituirea darurilor primite în considerarea logodnei sau în vederea căsătoriei, cu excepția darurilor obișnuite;
- răspunderea pentru ruperea logodnei, care poate să intervină în cazul unei ruperi abuzive a logodnei.

Partea care rupe logodna în mod abuziv poate fi obligată la despăgubiri pentru cheltuielile făcute sau contractate în vederea căsătoriei, în măsura în care au fost potrivite cu împrejurările, precum și pentru orice alte prejudicii cauzate. De asemenea, partea care, în mod culpabil, l-a determinat pe celălalt să rupă logodna poate fi obligată la despăgubiri.

Atât dreptul la acțiune pentru restituirea darurilor, cât și dreptul la acțiune pentru despăgubiri se prescriu în termen de un an de la ruperea logodnei (art. 270 N.C.C.).

Potrivit art. 2585 alin. (2) din N.C.C. efectele promisiunii de căsătorie, precum și consecințele încălcării ei sunt guvernate de una din următoarele legi, în ordine:

- a) legea reședinței obișnuite comune a viitorilor soți la data promisiunii de căsătorie;
- b) legea națională comună a viitorilor soți, când aceștia nu au reședința obișnuită în același stat;
- c) legea română, în lipsa legii naționale comune.

B. Legea aplicabilă condițiilor de fond ale căsătoriei

Pentru încheierea căsătoriei este necesară îndeplinirea următoarelor cerințe legale:

- existența condițiilor de fond;
- lipsa impedimentelor la căsătorie;
- îndeplinirea condițiilor de formă.

Impedimentele fiind condiții de fond *negative*, rămâne să deosebim din punct de vedere conflictual între condițiile de fond și cele de formă.

Calificarea condițiilor privind încheierea căsătoriei ca fiind *de fond* (inclusiv impedimente la căsătorie) sau *de formă* se face după legea forului (*lex fori*), conform regulii prevăzute de art. 2558 alin. (1) din N.C.C.

Condițiile de fond cerute pentru încheierea căsătoriei sunt determinate de legea națională a fiecăruia dintre viitorii soți la momentul celebrării căsătoriei [art. 2586 alin. (1) din N.C.C.]. Astfel, pentru valabilitatea încheierii căsătoriei trebuie să fie îndeplinite în mod cumulativ condițiile de fond prevăzute de legile naționale

ale ambilor soți¹. Ca o măsură de protecție pentru cetățenii români, art. 2586 alin. (2) din noul Cod civil dispune că în cazul în care legea, determinată în felul arătat, prevede un impediment la căsătorie care potrivit dreptului român este incompatibil cu libertatea de a încheia căsătoria, acel impediment va fi înlăturat ca inaplicabil dacă unul dintre viitorii soți este român și căsătoria se încheie pe teritoriul român.

C. Legea aplicabilă formalităților căsătoriei

Conform art. 2587 alin. (1) din noul Cod civil, *forma* încheierii căsătoriei este supusă legii statului pe teritoriul căruia se celebrează. Este aplicabil, așadar, principiul *locus regit actum*.

În ipoteza în care căsătoria se încheie în fața agentului diplomatic sau funcționarului consular al României în statul în care acesta este acreditat, aceasta este supusă formalităților prevăzute de legea română [art. 2587 alin. (2) N.C.C.]. În acest caz se acordă prioritate regulii *auctor regit actum*.

D. Proba căsătoriei

Proba căsătoriei este supusă tot legii locului încheierii căsătoriei, potrivit principiului „*locus regit actum*”.

1.2. Nulitatea căsătoriei

În ceea ce privește legea aplicabilă nulității căsătoriei, noul Cod civil dispune în art. 2588 alin. (1) că legea care reglementează cerințele legale pentru încheierea căsătoriei se aplică nulității căsătoriei și efectelor acestei nulități.

Ca atare, nerespectarea condițiilor de fond ale încheierii căsătoriei se sancționează cu nulitatea care va fi guvernată de legea națională a fiecăruia dintre soți, iar nerespectarea condițiilor de formă ale acesteia se sancționează cu nulitatea care va fi guvernată, fie de legea statului pe teritoriul căruia s-a celebrat căsătoria (*locus regit actum*), fie de legea agentului diplomatic ori funcționarului consular care a instrumentat-o (*auctor regit actum*).

În cazul în care căsătoria a fost încheiată în străinătate, nulitatea ei pentru încălcarea condițiilor de formă poate fi admisă în România numai dacă sancțiunea nulității este prevăzută și în legea română [art. 2588 alin. (2) N.C.C.]. Astfel, o hotărâre judecătorească străină, prin care s-a pronunțat nulitatea unei căsătorii încheiate în străinătate pentru nerespectarea condițiilor de formă prevăzute de legea străină, poate fi recunoscută în România *numai sub condiția dublei reglementări*, adică numai dacă sancțiunea nulității este prevăzută și de legea română.

Legea aplicabilă nulității căsătoriei guvernează și *efectele acesteia* precum și *condițiile existenței căsătoriei putative și efectele ei*. După această lege se va aprecia și buna-credință a soțului față de care căsătoria putativă produce efecte.

Aspectele de procedură (*ordinaria litis*) nu sunt supuse legii nulității, ci legii instanței sesizate (*lex fori*).

1.3. Efectele căsătoriei

A. Legea aplicabilă efectelor generale ale căsătoriei

În ceea ce privește determinarea legii aplicabile efectelor generale ale căsătoriei, art. 2589 alin. (1) din noul Cod civil distinge că efectele generale ale căsătoriei sunt supuse:

- legii reședinței obișnuite comune a soților;
- legii cetățeniei comune a soților, în lipsa reședinței obișnuite comune a soților;
- legii statului pe teritoriul căruia căsătoria a fost celebrată, în lipsa cetățeniei comune a soților.

Legea determinată potrivit art. 2589 alin. (1) N.C.C. se aplică atât efectelor personale, cât și efectelor patrimoniale ale căsătoriei pe care această lege le reglementează și de la care soții nu pot deroga, indiferent de regimul matrimonial ales de aceștia [art. 2589 alin. (2) N.C.C.].

Prin *excepție* de la prevederile art. 2589 alin. (2) N.C.C., drepturile soților asupra locuinței familiei, precum și regimul unor acte juridice asupra acestei locuințe sunt supuse legii locului unde aceasta este situată.

B. Legea aplicabilă regimului matrimonial

a. Regimul matrimonial este definit în doctrină ca fiind ansamblul normelor juridice care reglementează raporturile dintre soți, precum și raporturile dintre aceștia și terți cu privire la bunurile și datoriile soților². Cu

¹ Impedimentele la căsătorie, fiind condiții de fond negative, sunt supuse aceleiași condiții a cumulului de legi naționale ale celor doi viitori soți.

² A se vedea I.P. Filipescu, A.I. Filipescu, *op.cit.*, p. 57.

toate acestea, regimul matrimonial nu acoperă totalitatea raporturilor patrimoniale dintre soți sau dintre soți și terți, precum obligația de întreținere, liberalitățile, drepturile succesoriale, ci doar acele raporturi patrimoniale care își au izvorul direct în căsătorie. Regimurile matrimoniale sunt reglementate în noul Cod civil, Titlul II „Căsătoria”, Capitolul VI „*Drepturile și obligațiile patrimoniale ale soților*” art. 312-372. Viitorii soți pot alege ca regim matrimonial comunitatea legală, separația de bunuri sau comunitatea convențională. Indiferent de regimul matrimonial ales, noul Cod civil instituie un regim primar, adică un set de reguli imperative de la care nu se poate deroga prin convenție matrimonială (de exemplu, regimul juridic al locuinței familiei, modul de exercitare a drepturilor soților asupra bunurilor în situații de criză, obligația reciprocă de a contribui la cheltuielile căsătoriei).

b. Aplicarea legii alese de soți („lex voluntatis”)

Legea aplicabilă regimului matrimonial este legea aleasă de soți [art. 2590 alin. (1) N.C.C.].

„*Lex voluntatis*” este expresia, pe planul dreptului internațional privat, a principiului autonomiei de voință a părților. În temeiul acestui principiu, așa cum soții sunt liberi să aleagă regimul matrimonial, ei pot, totodată, să determine sistemul de drept care se va aplica regimului matrimonial, ca *lex causae*. Din punct de vedere al structurii sale, norma conflictuală care trimite la „*lex voluntatis*” are ca punct de legătură voința soților, iar conținutul său îl formează regimul matrimonial.

În ceea ce privește limitele libertății de alegere de către soți a legii aplicabile regimului matrimonial, art. 2590 alin. (2) N.C.C. dispune că soții pot alege una din următoarele legi:

- legea statului pe teritoriul căruia unul dintre ei își are reședința obișnuită la data alegerii;
- legea statului a cărui cetățenie o are oricare dintre ei la data alegerii;
- legea statului unde își stabilesc prima reședință obișnuită comună după celebrarea căsătoriei.

c. Regimul convenției de alegere (*pactum de lege utenda*)

Convenția de alegere a legii aplicabile (numită și *pactum de lege utenda* sau *electio juris*) reprezintă un contract prin care soții își manifestă voința lor comună de a supune raporturile juridice dintre ei unui anumit sistem de drept, ce devine astfel dreptul aplicabil (*lex causae*), cu privire la regimul matrimonial, pentru soluționarea unui eventual contencios pe parcursul derulării acelor raporturi.

Potrivit art. 2591 alin. (1) N.C.C. convenția de alegere a legii aplicabile regimului matrimonial se poate încheia fie înainte de celebrarea căsătoriei, fie la momentul încheierii căsătoriei, fie în timpul căsătoriei.

Condițiile de formă ale convenției de alegere a legii aplicabile sunt cele prevăzute fie de legea aleasă pentru a guverna regimul matrimonial, fie de legea locului încheierii convenției de alegere (*locus regit actum*). În toate cazurile, alegerea legii aplicabile trebuie să fie *expresă și constatată printr-un înscris* semnat și datat de soți sau să rezulte în mod neîndoiește din clauzele unei convenții matrimoniale. Când legea română este aplicabilă, trebuie respectate exigențele de formă stabilite de aceasta pentru validitatea convenției matrimoniale [art. 2591 alin. (2) N.C.C.].

d. Modificarea alegerii legii aplicabile

Potrivit dispozițiilor art. 2591 alin. (3) N.C.C. soții pot alege oricând o altă lege aplicabilă regimului matrimonial, cu respectarea condițiilor prevăzute în art. 2591 alin. (2) N.C.C. Legea nouă produce efecte numai pentru viitor, dacă soții nu au dispus altfel, și nu poate prejudicia, în niciun caz, drepturile terților.

e. Localizarea (determinarea) obiectivă a legii aplicabile regimului matrimonial

În situația în care soții nu au încheiat o convenție de alegere a legii aplicabile (*electio juris*), în sensul că nu au desemnat, prin propria lor voință, legea aplicabilă regimului matrimonial, se va aplica *în mod subsidiar* legea (sistemul de drept) determinată prin *localizare obiectivă*.

Conform art. 2592 din noul Cod civil dacă soții nu au ales legea aplicabilă regimului lor matrimonial, acesta este supus legii aplicabile efectelor generale ale căsătoriei. Așadar, organul de jurisdicție va putea proceda la localizarea obiectivă a legii aplicabile regimului matrimonial numai atunci când soții nu și-au exprimat voința privind legea aplicabilă.

f. Domeniul legii aplicabile regimului matrimonial

Potrivit art. 2593 alin. (1) din N.C.C., legea aplicabilă regimului matrimonial reglementează:

- condițiile de validitate a convenției privind alegerea legii aplicabile, cu excepția capacității;
- admisibilitatea și condițiile de validitate ale convenției matrimoniale, cu excepția capacității;
- limitele alegerii regimului matrimonial;
- posibilitatea schimbării regimului matrimonial și efectele acestei schimbări;
- conținutul patrimoniului fiecăruia dintre soți, drepturile soților asupra bunurilor, precum și regimul datoriilor soților;
- încetarea și lichidarea regimului matrimonial, precum și regulile privind împărțeala bunurilor comune.

Cu toate acestea, formarea loturilor, precum și atribuirea lor sunt supuse legii statului unde bunurile sunt situate (*lex rei sitae*) la data partajului [art. 2593 alin. (2) N.C.C.].

C. Legea aplicabilă condițiilor de formă ale convenției matrimoniale

Caracteristica generală a convenției matrimoniale este aceea de a fi încheiată de viitorii soți, pentru a produce efecte de la data încheierii căsătoriei și, în principiu, pentru toată durata căsătoriei, fără însă a exclude posibilitatea modificării regimului matrimonial inițial, fie că acesta este un regim convențional sau legal.

Sub sancțiunea nulității absolute, convenția matrimonială se încheie prin înscris autenticat de notarul public, cu consimțământul tuturor părților, exprimat personal sau prin mandatar cu procură autentică, specială și având conținut predeterminat [art. 330 alin. (1) N.C.C.].

Condițiile de formă cerute pentru încheierea convenției matrimoniale sunt cele prevăzute de legea aplicabilă regimului matrimonial sau cele prevăzute de legea locului unde aceasta se încheie – *locus regit actum*- (art. 2594 N.C.C.).

D. Ocrotirea terților

Conform art. 2595 alin. (1) N.C.C. măsurile de publicitate și opozabilitatea regimului matrimonial față de terți sunt supuse legii aplicabile regimului matrimonial.

Cu toate acestea, potrivit art. 2595 alin. (2) N.C.C., atunci când la data nașterii raportului juridic dintre un soț și un terț, aceștia aveau reședința obișnuită pe teritoriul aceluiași stat, este aplicabilă legea acelui stat, cu excepția următoarelor cazuri:

- au fost îndeplinite condițiile de publicitate sau de înregistrare prevăzute de legea aplicabilă regimului matrimonial;
- terțul cunoștea, la data nașterii raportului juridic, regimul matrimonial sau l-a ignorat cu imprudență din partea sa;
- au fost respectate regulile de publicitate imobiliară prevăzute de legea statului pe teritoriul căruia este situat imobilul.

E. Soluționarea conflictului mobil de legi și înlăturarea fraudei la lege în materia efectelor căsătoriei

Conform dispozițiilor art. 2596 alin. (1) N.C.C., legea reședinței obișnuite comune sau legea cetățeniei comune a soților continuă să reglementeze efectele căsătoriei în cazul în care unul dintre ei își schimbă, după caz, reședința obișnuită sau cetățenia.

Prin această reglementare se soluționează conflictul mobil de legi în materie, dându-se câștig de cauză *legii vechi*, care continuă să reglementeze efectele căsătoriei în cazul când unul dintre soți își schimbă, pe parcursul căsătoriei, cetățenia sau reședința obișnuită. Prin soluția pe care o adoptă textul de lege precitat, înlătură posibilitatea fraudei la lege în materia efectelor căsătoriei.

Dacă ambii soți își schimbă reședința obișnuită sau, după caz, cetățenia, legea comună a noii reședințe obișnuite sau a noii cetățenii se aplică regimului matrimonial numai pentru viitor (*ex nunc*), dacă soții nu au convenit altfel, și, în niciun caz, nu poate prejudicia drepturile terților [art. 2596 alin. (2) N.C.C.].

Așadar, în privința terților, se aplică legea veche (anterioară), iar aplicarea noii legi comune (a reședinței obișnuite sau a cetățeniei), se va face, desigur, numai pentru viitor (decă nu retroactivează) dacă soții nu au convenit altfel.

Cu toate acestea, dacă soții au ales legea aplicabilă regimului matrimonial, ea rămâne aceeași, chiar dacă soții își schimbă reședința obișnuită sau cetățenia [art. 2596 alin. (3) N.C.C.].

1.4. Desfacerea căsătoriei

A. Alegerea legii aplicabile divorțului (*lex voluntatis*)

Un element de noutate îl reprezintă posibilitatea alegerii de către soți a legii aplicabile divorțului (*lex voluntatis*).

Potrivit art. 2597 din noul Cod civil soții pot alege de comun acord una din următoarele legi aplicabile divorțului:

- a) legea statului pe teritoriul căruia soții au reședința obișnuită comună la data convenției de alegere a legii aplicabile;
- b) legea statului pe teritoriul căruia soții au avut ultima reședință obișnuită comună, dacă cel puțin unul dintre ei mai locuiește acolo la data convenției de alegere a legii aplicabile;
- c) legea statului al cărui cetățean este unul dintre soți;
- d) legea statului pe teritoriul căruia soții au locuit cel puțin trei ani;

e) legea română.

B. Convenția de alegere a legii aplicabile divorțului (*pactum de lege utenda*)

Convenția de alegere a legii aplicabile divorțului se poate încheia sau modifica cel mai târziu până la data sesizării autorității competente să pronunțe divorțul [art. 2598 alin. (1) N.C.C.].

Cu toate acestea, instanța judecătorească poate să ia act de acordul soților cel mai târziu până la primul termen de judecată la care părțile au fost legal citate [art. 2598 alin. (2) N.C.C.].

În ceea ce privește *forma* convenției de alegere a legii aplicabile, art. 2599 din noul Cod civil dispune că aceasta trebuie încheiată în scris, semnată și datată de soți.

C. Determinarea legii aplicabile divorțului în lipsa alegerii

Lipsa unei convenții de *electio juris* între soți este suplinită de criterii legale de alegere a dreptului aplicabil.

În noul Cod civil sistemul criteriilor a fost modernizat, fiind înlocuit punctul de legătură al domiciliului soților cu cel al *reședinței obișnuite*.

Criteriile sunt prevăzute în mod subsecvent în art. 2600 alin. (1) N.C.C.:

- legea statului pe teritoriul căruia soții au reședința obișnuită comună la data introducerii cererii de divorț;
- în lipsa reședinței obișnuite comune, legea statului pe teritoriul căruia soții au avut ultima reședință obișnuită comună, dacă cel puțin unul dintre soți mai are reședința obișnuită pe teritoriul acestui stat la data introducerii cererii de divorț;
- în lipsa reședinței obișnuite a unuia dintre soți pe teritoriul statului unde aceștia au avut ultima reședință obișnuită comună, legea cetățeniei comune a soților la data introducerii cererii de divorț;
- în lipsa cetățeniei comune a soților, legea ultimei cetățenii comune a soților, dacă cel puțin unul dintre ei a păstrat această cetățenie la data introducerii cererii de divorț;
- legea română, în toate celelalte cazuri.

Conform art. 2600 alin. (2) N.C.C. dacă legea străină, astfel determinată, nu permite divorțul ori îl admite în condiții deosebit de restrictive, se aplică legea română în cazul în care unul dintre soți este, la data cererii de divorț, cetățean român sau are reședința obișnuită în România. Articolul 2600 alin. (2) reprezintă o clauză de salvagardare, în ipoteza în care legislația unor state nu permite divorțul (de exemplu Malta sau Filipine) sau îl admite în condiții deosebit de restrictive. Aceste dispoziții legale sunt aplicabile și în cazul în care divorțul este cârmuit de legea aleasă de soți [art. 2600 alin. (3) N.C.C.].

D. Recunoașterea divorțului prin denunțare unilaterală

O noutate, nu lipsită de importanță practică, o reprezintă și noile dispoziții referitoare la recunoașterea divorțului prin denunțare unilaterală, cuprinsă în art. 2601 din noul Cod civil. Astfel, actul întocmit în străinătate prin care se constată voința unilaterală a bărbatului de a desface căsătoria, fără ca legea străină aplicabilă să recunoască femeii un drept egal, nu poate fi recunoscut în România. Prin aceasta se încearcă evitarea situațiilor izvorâte din anumite sisteme de drept, în care doar bărbatul are posibilitatea de a desface în mod unilateral căsătoria. Totuși, în mod excepțional, aceste acte sunt recunoscute în situația în care sunt îndeplinite cumulativ următoarele *condiții*:

- actul a fost întocmit cu respectarea tuturor condițiilor de fond și de formă prevăzute de legea străină aplicabilă;
- femeia a acceptat în mod liber și neechivoc această modalitate de desfacere a căsătoriei;
- nu există niciun alt motiv de refuz a recunoașterii pe teritoriul României a hotărârii prin care s-a încuviințat desfacerea căsătoriei în această modalitate.

E. Legea aplicabilă separației de corp

Separația de corp reprezintă starea soților, care au obținut prin decizie judiciară autorizarea de a fi exonați de obligația de a duce o viață în comun. Separația de corp a fost introdusă în unele legislații catolice ca substitut al divorțului (de exemplu în dreptul francez cazurile în care poate fi pronunțată separația de corp sunt aceleași ca și cazurile de divorț). Precizăm că legea română nu cunoaște separația de corp ca instituție juridică.

Potrivit art. 2602 N.C.C. legea care cârmuiește divorțul se aplică în mod corespunzător și separației de corp. Așadar, condițiile separației de corp sunt guvernate de legea aplicabilă divorțului.

Deși textul nu prevede, efectele separației de corp trebuie incluse în domeniul de aplicare al aceleiași legi.

În principal efectele separației de corp sunt:

- suspendarea obligației de coabitare (separația de corp nu desface căsătoria)¹;
- menținerea obligației de fidelitate;
- în caz de deces al unui soț, celălalt soț își conservă drepturile pe care legea le acordă soțului supraviețuitor;
- menținerea obligației legale de întreținere între soți, așa încât, dacă unul dintre ei se află în stare de nevoie, judecătorul care pronunță separația de corp va stabili și pensia alimentară prin aceeași hotărâre.

2. Normele conflictuale privind filiația

2.1. *Filiația copilului din căsătorie*

A. *Legea aplicabilă*

Conform art. 2603 alin. (1) din N.C.C., filiația copilului din căsătorie se stabilește potrivit legii care, la data când s-a născut, cărmuiește *efectele generale ale căsătoriei părinților săi*, adică:

- legea reședinței obișnuite comune a soților;
- în lipsă, legea cetățeniei comune a soților;
- în lipsa cetățeniei comune, legea statului pe teritoriul căruia căsătoria a fost celebrată.
- dacă, înainte de nașterea copilului, căsătoria părinților a încetat sau a fost desfăcută, se aplică legea care, la data încetării sau desfacerii, îi cărmuiea efectele [art. 2603 alin. (2) N.C.C.].

Legea arătată se aplică, de asemenea, și în următoarele cazuri [art. 2603 alin. (3) N.C.C.]:

- tăgăduirea paternității copilului născut din căsătorie;
- dobândirea numelui de către copil.

B. *Legitimarea copilului născut anterior, prin căsătoria subsecventă a părinților săi*

În cazul în care părinții sunt în drept să procedeze la legitimarea prin căsătorie subsecventă a copilului născut anterior, condițiile cerute în acest scop sunt cele prevăzute de legea care se aplică efectelor generale ale căsătoriei (art. 2604 N.C.C.).

În domeniul legii aplicabile intră atât *condițiile legitimării* cât și *dreptul părinților de a proceda la legitimare*.

2.2. *Filiația copilului din afara căsătoriei*

A. *Legea aplicabilă*

Potrivit art. 2605 alin. (1) din N.C.C., filiația copilului din afara căsătoriei se stabilește potrivit legii naționale a copilului de la data nașterii. Dacă copilul are mai multe cetățenii, altele decât cea română, se aplică legea cetățeniei care îi este cea mai favorabilă. Calificarea noțiunii de „*legea cea mai favorabilă copilului*” cade în competența judecătorului forului, conform regulii generale instituită în art. 2558 alin. (1) N.C.C.

Articolul 2605 alin. (2) N.C.C. stabilește *domeniul de aplicare* a legii menționate, dispunând că ea se aplică îndeosebi:

- recunoașterii filiației și efectelor ei;
- contestării recunoașterii filiației.

B. *Răspunderea tatălui*

Conform dispozițiilor art. 2606 din N.C.C., dreptul mamei de a cere tatălui copilului din afara căsătoriei să răspundă pentru cheltuielile din timpul sarcinii și pentru cele prilejuite de nașterea copilului nu sunt supuse legii naționale a copilului, ci *legii naționale a mamei*.

2.3. *Adopția*

A. *Legea aplicabilă condițiilor de fond ale adopției, în general*

Potrivit art. 2607 alin. (1) din N.C.C., condițiile de fond cerute pentru încheierea adopției sunt stabilite de legea națională a adoptatorului și a celui ce urmează a fi adoptat. Aceștia trebuie să îndeplinească și condițiile care sunt obligatorii, pentru ambii, stabilite de fiecare dintre cele două legi naționale arătate.

Din acest text rezultă că pentru condițiile de fond ale adopției ca și pentru impedimentele la adopție (care sunt condiții de fond negative) sunt aplicabile cumulativ legea națională a adoptatorului și cea a

¹ În dreptul francez, potrivit art. 306 C.civ.fr., la cererea unuia dintre soți, hotărârea de separație de corp este convertită de plin drept în hotărâre de divorț, atunci când separația de corp a durat trei ani.

adoptatului. Această soluție conflictuală se aplică atât pentru condițiile unilaterale ale adopției (la care se referă teza I din articol), cât și pentru cele bilaterale (la care se referă teza II).¹

Condițiile unilaterale (de exemplu: capacitatea necesară adoptatorului pentru a încheia actul sau consimțământul la adopție, etc.) trebuie întrunite, așadar, de către fiecare dintre părți, conform propriei sale legi naționale.

În ceea ce privește condițiile bilaterale ale adopției (din care fac parte de exemplu, existența unei anumite diferențe de vârstă între adoptat și adoptator, inexistența relației de căsătorie, sau a unui anumit grad de rudenie între cele două părți, etc), acestea trebuie respectate chiar dacă sunt prevăzute numai de legea națională a uneia dintre părți (deci se va aplica legea cea mai restrictivă) deoarece, prin natura lor, sunt opozabile și celeilalte părți, a cărei lege națională (eventual) nu le prevede.

B. Legea aplicabilă condițiilor de fond cerute soților care adoptă

Dispozițiile art. 2607 alin. (1) din noul Cod civil preved legea aplicabilă condițiilor de fond ale adopției, în general. În cazul în care adoptatorii sunt soți, soluția conflictuală este diferită, după cum rezultă din art. 2607 alin. (2) N.C.C. Potrivit acestui text, condițiile de fond cerute soților care adoptă împreună sunt cele stabilite de *legea care cârmuiește efectele generale ale căsătoriei lor*. Aceeași lege se aplică și dacă unul dintre soți adoptă copilul celuilalt.

C. Legea aplicabilă formai adopției

Condițiile de formă sunt cerute de lege în scopul de a asigura îndeplinirea condițiilor de fond și lipsa impedimentelor la adopție. Condițiile de formă se referă la actele juridice ale părților exprimate în forma prevăzută de lege și la procedura adopției.

Norma conflictuală care reglementează condițiile de formă ale adopției este cuprinsă în art. 2609 din noul Cod civil care dispune că forma adopției este supusă legii statului pe teritoriul căruia ea se încheie (*locus regit actum*).

D. Legea aplicabilă efectelor adopției

În conformitate cu art. 2608 teza I din noul Cod civil efectele adopției, precum și relațiile dintre adoptator și adoptat sunt guvernate de *legea națională a adoptatorului*, iar în cazul în care ambii soți sunt adoptatori, se aplică *legea care guvernează efectele generale ale căsătoriei*.

E. Legea aplicabilă nulității adopției

Nulitatea este o cauză de încetare a adopției prin desființarea actului juridic al adopției.

Potrivit art. 2610 din noul Cod civil nulitatea adopției este supusă, pentru condițiile de fond, legilor aplicabile condițiilor de fond, iar pentru nerespectarea condițiilor de formă, legii aplicabile formei adopției.

În domeniul legii nulității adopției intră:

- cauzele de nulitate (acestea intervin în cazurile nerespectării condițiilor de fond sau de formă la încheierea adopției);
- felurile nulității;
- efectele nulității adopției.

F. Legea aplicabilă desfacerii adopției

Conform art. 2608 teza II din noul Cod civil, desfacerea adopției este cârmuită de legea efectelor adopției și anume:

- de legea națională a adoptatorului, în cazul desfacerii adopției în general;
- de legea efectelor căsătoriei soților, în cazul desfacerii adopției consimțite de soți.

Evidențiem că desfacerea adopției, deși reprezintă un caz de încetare a adopției precum desființarea adopției, are un regim conflictual diferit față de nulitatea (desființarea) adopției.

În domeniul legii desfacerii adopției intră *cauzele (condițiile) de desfacere a adopției*, precum și *efectele acesteia*.

3. Normele conflictuale privind autoritatea părintească și protecția copiilor

Potrivit art. 2611 din noul Cod civil *legea aplicabilă în materia răspunderii părintești și a protecției copiilor* se stabilește potrivit *Convenției privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea, executarea și*

¹ A se vedea D.A. Sitaru, op.cit., p. 351-352.

cooperarea cu privire la răspunderea părintească și măsurile privind protecția copiilor, adoptată la Haga la 19 octombrie 1996, ratificată prin Legea nr. 361/2007 publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 895 din 28 decembrie 2007. De reținut este regula potrivit căreia legea aplicabilă măsurilor de protecție a copiilor este *lex fori*. Totodată, în privința conflictului mobil de legi, convenția prevede o soluție contrară celei obișnuite. Astfel, dacă reședința obișnuită a copilului se schimbă în alt stat contractant, legea acestui stat se aplică, din momentul modificării situației, condițiilor de aplicare a măsurilor luate în statul vechii reședințe obișnuite.

4. Normele conflictuale privind obligația de întreținere

Noul Cod civil dispune în art. 2612 că legea aplicabilă obligației de întreținere se determină potrivit reglementărilor dreptului Uniunii Europene.

Legea aplicabilă obligației de întreținere se stabilește în temeiul dispozițiilor Regulamentului CE nr. 4/2009 al Consiliului din 18.10.2008 privind competența, legea aplicabilă, recunoașterea și executarea hotărârilor și cooperarea în materie de obligații de întreținere. Pentru asigurarea unui cadru juridic unitar, Regulamentul face trimitere la Protocolul de la Haga din 23.11.2007 privind legea aplicabilă obligației de întreținere. Dispozițiile Protocolului determină legea aplicabilă obligațiilor de întreținere care decurg dintr-o relație de familie, rudenie, căsătorie sau alianță, inclusiv obligația de întreținere față de un copil, indiferent de starea civilă a părinților. Regula instituită de art. 3 alin. (1) al Protocolului prevede că legea aplicabilă obligației de întreținere este cea a statului în care creditorul își are reședința obișnuită, cu excepția cazurilor când se dispune altfel.

Cu toate acestea, anumite creditori sunt favorizați prin reguli speciale. Prevederile lor se aplică obligațiilor de întreținere datorate de părinți și copiilor lor, de alții decât părinții persoanelor care nu au împlinit 21 ani, de copiii părinților lor.

În situația în care întreținerea datorată nu poate fi obținută de la debitor, se aplică legea forului (*lex fori*). Aceeași lege se va aplica când creditorul a sesizat autoritatea competentă din statul în care debitorul își are reședința obișnuită. Dacă întreținerea nu se poate obține de la debitor se aplică legea statului în care creditorul își are reședința obișnuită. Totuși, când întreținerea nu se obține se va aplica legea cetățeniei comune a părților, în cazul în care creditorul și debitorul au aceeași cetățenie (art. 4 al Protocolului).

Cu privire la obligația de întreținere între soți, fostii soți sau părți la o căsătorie care a fost anulată, regula generală nu se aplică, dacă una din părți obiectează, iar legea unui alt stat în special cea a statului ultimei lor reședințe comune, are o legătură mai strânsă cu căsătoria. Într-o asemenea împrejurare se va aplica legea celui alt stat (art. 5 al Protocolului).

În scopul unei proceduri speciale într-un anumit stat și cu respectarea regulilor stabilite, legea statului în cauză poate fi desemnată în mod expres de părți ca aplicabilă unei obligații de întreținere. Potrivit art. 8 al Protocolului, tot creditorul și debitorul întreținerii pot desemna oricând una din legile următoare:

- legea oricărui stat a cărui cetățenie o are una din părți la data desemnării;
- legea statului reședinței obișnuite a uneia dintre părți la data desemnării;
- legea desemnată de părți ca fiind aplicabilă sau legea care se aplică în fapt regimului de proprietate al bunurilor lor;
- legea desemnată de părți ca fiind aplicabilă sau legea care se aplică în fapt divorțului sau separării lor legale.

Legea aplicabilă obligației de întreținere se desemnează printr-un acord care se încheie în scris sau este înregistrat pe orice suport. În acest fel, informațiile conținute pot fi utilizate pentru trimiteri ulterioare. Acordul se semnează de ambele părți.

În situația în care reședința obișnuită a creditorului se schimbă într-un alt stat, intervine un conflict mobil de lege. Conform art. 3 alin. (2) al Protocolului, din momentul când se produce schimbarea, obligația de întreținere va fi cărmuită de legea statului în care creditorul își are reședința obișnuită, adică de legea nouă.

În conformitate cu dispoziția art. 11 din Protocolul de la Haga, legea aplicabilă stabilește între părți următoarele:

- dacă, în ce măsură și de la cine poate solicita creditorul întreținerea;
- măsura în care creditorul poate solicita retroactiv întreținerea;
- baza de calcul pentru valoarea și indexarea întreținerii;
- cine are dreptul de a introduce o acțiune privind obligația de întreținere, cu excepția chestiunilor legate de capacitatea procedurală și de reprezentarea în justiție;

- termenele de prescripție sau de decădere;
- cuantumul obligației unui debitor de întreținere, atunci când un organism public solicită rambursarea prestațiilor, furnizate creditorului în locul întreținerii.

CAPITOLUL III

CONFLICTELE DE LEGI PRIVIND BUNURILE

1. Regula aplicării legii locului situării bunului (*lex rei sitae*)

Statutul real, definit ca fiind ansamblul drepturilor reale purtând asupra bunurilor, este supus, în principiu, legii locului situării bunului („*lex rei sitae*” sau „*lex situs*”). Această regulă este reglementată în art. 2613 alin. (1) din N.C.C. care dispune că posesia, dreptul de proprietate și celelalte drepturi reale asupra bunurilor, inclusiv cele de garanții reale, sunt cârmuite de legea locului unde acestea sunt situate sau se află, afară numai dacă prin dispoziții speciale se prevede altfel.

Regula „*lex rei sitae*” își are fundamentul în faptul că prin aplicarea acestei legi toate bunurile de pe teritoriul unui stat sunt cârmuite de aceeași lege indiferent de proprietar, regimul juridic al bunurilor fiind unic.

Prin aplicarea legii situației bunului se garantează siguranța circuitului civil privind bunurile, atât în relațiile dintre părți, cât și față de terți, întrucât formele de publicitate se desfășoară, în principiu, la locul situării bunului. De aceea aplicarea legii situației bunurilor („*lex rei sitae*”) este o soluție de tradiție în dreptul român.

2. Domeniul de aplicare a legii situației bunurilor

Legea statului pe teritoriul căruia se află bunul, reglementează următoarele aspecte ce țin de statutul real:

2.1. Bunurile (mobile și imobile) asupra cărora se pot exercita drepturi reale și clasificarea acestor bunuri

În ceea ce privește *clasificarea bunurilor în mobile și imobile*, art. 2558 alin. (3) N.C.C. prevede că natura mobilă sau imobilă a bunurilor se determină potrivit legii locului unde acestea se află sau, după caz, sunt situate. Prin acest text de lege se instituie o *excepție* de la calificarea după *lex fori*, în această ipoteză fiind vorba de o calificare secundară, care se efectuează după legea locului situării bunului (*lex causae*, în materie).

Articolul 2613 alin. (2) din noul Cod civil conține o calificare legală a noțiunii de bunuri imobile, precizând că platformele și alte instalații durabile de exploatare a resurselor submarine situate pe platoul continental al unui stat sunt considerate, în înțelesul capitolului III (*Bunurile*) din titlul II (*Conflictele de legi*) al Cărtii a VII-a (*Dispoziții de drept internațional privat*), ca bunuri imobile.

2.2. Drepturile reale care pot exista asupra bunurilor

Legea locului situării bunurilor guvernează dreptul de proprietate și celelalte drepturi reale asupra bunurilor. Astfel, *lex rei sitae* se aplică atât în privința *drepturilor reale principale* (inclusiv dezmembrămintele dreptului de proprietate) cât și cu privire la *drepturile reale accesorii* (gajul, ipoteca, privilegiile și dreptul de retenție).

2.3. Modurile și condițiile de dobândire, transmitere și stingere a drepturilor reale. Astfel, modurile originare de constituire sau transmitere a drepturilor reale (precum: ocupațiunea, accesiunea, uzucapiunea) sau de stingere (exproprierea, rechiziția, confiscarea) sunt supuse legii situației bunului. Modurile nespecifice de dobândire și transmitere a drepturilor reale (contractul, testamentul, etc) sunt supuse legii locului situării bunului sau altor legi, după cum este vorba de aspectele lor reale ori de altă natură decât reală.

Conflictul mobil de legi care poate surveni în cazul bunurilor mobile corporale se soluționează cu respectarea principiului statuat în art. 2617 din noul Cod civil care dispune: „*Constituirea, transmiterea sau stingerea drepturilor reale asupra unui bun care și-a schimbat așezarea sunt cârmuite de legea locului unde acesta se afla în momentul când s-a produs faptul juridic care a generat, a modificat sau a stins dreptul respectiv*”.

De asemenea, dobândirea unui drept real pe cale de prescripție achizitivă (uzucapiune) poate ridica o problemă de *conflict mobil de legi*, în cazul în care bunul a fost mutat dintr-un stat în altul în timpul curgerii termenului de uzucapiune. În această situație, potrivit art. 2616 alin. (1) din N.C.C. uzucapiunea este cârmuită de legea statului unde bunul se afla la începerea termenului de posesie prevăzut în acest scop. În cazul în care bunul a fost adus într-un alt stat, unde se împlinește durata termenului de uzucapiune, posesorul poate cere să se aplice legea acestui din urmă stat, dacă sunt reunite, cu începere de la data deplasării bunului în acel stat, toate condițiile cerute de menționata lege [art. 2616 alin. (2) N.C.C].

2.4. Formele de publicitate privind bunurile în cazurile stabilite de lege

Regimul juridic al formelor de publicitate privind bunurile este reglementat, în principal, în art. 2626 din noul Cod civil.

Conform art. 2626 alin. (1) N.C.C. formele de publicitate, realizate în orice mod, referitoare la bunuri, sunt supuse legii aplicabile la data și locul unde se îndeplinesc, afară numai dacă prin dispoziții speciale se prevede altfel. Această dispoziție legală nu plasează în mod direct formele de publicitate privind drepturile reale în sfera de aplicare a legii locului situării bunului, ci în cea a legii locului unde aceste forme se îndeplinesc (conform regulii „*locus regit actum*”). Literatura juridică a evidențiat că practic însă, legea locului unde se îndeplinește forma de publicitate coincide, de principiu, cu cea a locului situării bunului cu privire la care se efectuează publicitatea.

Potrivit art. 2626 alin. (2) N.C.C. formele de publicitate, precum și cele cu efect constitutiv de drepturi referitoare la un bun imobil sunt supuse legii statului unde acesta se găsește situat, chiar dacă temeiul juridic al nașterii, transmiterii, reîntragerii sau stingerii dreptului real ori garanției reale s-a constituit prin aplicarea altei legi.

Din analiza textelor de lege menționate rezultă că sunt supuse *lex rei sitae* atât formele de publicitate (pentru un imobil) pentru opozabilitatea față de terți, cât și cele cu efect constitutiv de drepturi reale imobiliare, chiar dacă temeiul juridic al nașterii, transmiterii, reîntragerii sau stingerii dreptului real ori garanției reale s-a constituit prin aplicarea altei legi.

2.5. Mijloacele de apărare a drepturilor reale (acțiunile reale).

În ceea ce privește *legea aplicabilă revendicării bunurilor mobile*, art. 2615 alin. (1) N.C.C. dispune că revendicarea unui bun furat sau exportat ilegal este supusă, la alegerea proprietarului original, fie legii statului pe teritoriul căruia se afla bunul la momentul furtului sau exportului, fie legii statului pe teritoriul căruia se afla bunul la momentul revendicării.

Cu toate acestea, dacă legea statului pe teritoriul căruia bunul se afla la momentul furtului sau exportului nu cuprinde dispoziții privind protecția tertului posesor de bună-credință, acesta poate invoca protecția pe care i-o conferă legea statului pe teritoriul căruia bunul se află la momentul revendicării [art. 2615 alin. (2) N.C.C].

Conform art. 2615 alin. (3) N.C.C. prevederile art. 2615 alin. (1) și alin. (2) sunt aplicabile și bunurilor furate sau exportate ilegal din patrimoniul cultural național al unui stat.

2.6. Regimul juridic al posesiei [conform art. 2613 alin. (1) N.C.C] și *acțiunile posesorii* sunt supuse legii situației bunului (*lex rei sitae*).

2.7. Măsurile de urmărire și de executare silită asupra bunurilor sunt supuse legii locului unde se realizează care, de regulă, coincide cu legea locului situării bunului.

3. Excepții de la aplicarea legii locului situării bunului

Anumite categorii de bunuri, datorită naturii lor specifice sau poziției în care se află, nu se supun regulii *lex rei sitae* ci unei alte legi aplicabile.

Principalele *excepții* de la aplicarea legii situării bunului sunt: *bunurile aflate în curs de transport, mijloacele de transport, titlurile de valoare, bunurile incorporale și ipotecile mobiliare*.

3.1. Bunurile aflate în curs de transport

În ceea ce privește *legea aplicabilă bunului aflat în curs de transport*, art. 2618 din noul Cod civil dispune că bunul aflat în curs de transport este supus legii statului de unde a fost expedit, afară numai dacă:

- a) părțile interesate au ales, prin acordul lor, o altă lege, care devine astfel aplicabilă;
- b) bunul este depozitat într-un antrepozit sau pus sub sechestru în temeiul unor măsuri asiguratorii sau ca urmare a unei vânzări silită, în aceste cazuri fiind aplicabilă, pe perioada depozitului sau sechestrului, legea locului unde a fost reșezat temporar;
- c) bunul face parte dintre cele personale ale unui pasager, fiind în acest caz supus legii sale naționale.

În legătură cu *rezerva dreptului de proprietate referitor la un bun destinat exportului*, art. 2619 din noul Cod civil prevede că în această materie condițiile și efectele care decurg din rezerva dreptului de proprietate referitor la un bun destinat exportului sunt cârmuite, dacă părțile nu au convenit altfel, de legea statului exportator.

3.2. Mijloacele de transport

Potrivit art. 2620 alin. (1) N.C.C. constituirea, transmiterea sau stingerea drepturilor reale asupra unui mijloc de transport sunt supuse:

- a) legii pavilionului pe care îl arborează nava sau legii statului de înmatriculare a aeronavei;

- b) legii aplicabile statutului organic al întreprinderii de transport pentru vehiculele feroviare și rutiere din patrimoniul ei.

Legea menționată în art. 2620 alin. (1) N.C.C. se aplică deopotrivă:

- a) bunurilor aflate în mod durabil la bord, formându-i dotarea tehnică;
b) creanțelor care au ca obiect cheltuielile efectuate pentru asistența tehnică, întreținerea, repararea sau renovarea mijlocului de transport.

În ceea ce privește domeniul de aplicare, art. 2621 din noul Cod civil prevede că legea pavilionului navei sau statului de înmatriculare a aeronavei cârmuiește îndeosebi:

- a) puterile, competențele și obligațiile comandantului navei sau aeronavei;
b) contractul de angajare a personalului navigant, dacă părțile nu au ales o altă lege;
c) răspunderea armatorului navei sau întreprinderii de transport aerian pentru faptele și actele comandantului și echipajului;
d) drepturile reale și de garanție asupra navei sau aeronavei, precum și formele de publicitate privitoare la actele prin care se constituie, se transmit și se sting asemenea drepturi.

3.3. Titlurile de valoare

A. Legea aplicabilă emisiunii titlurilor de valoare

Noul Cod civil, în art. 2622, face o distincție între legea aplicabilă emiterii de acțiuni și obligațiuni, nominative sau la purtător și cea care guvernează condițiile și efectele transmiterii acestora.

Conform art. 2622 alin. (1) emiterea de acțiuni sau obligațiuni, nominative sau la purtător este supusă legii aplicabile statutului organic al persoanei juridice emitente.

În domeniul legii aplicabile emisiunii titlurilor de valoare intră, îndeosebi, următoarele aspecte:

- condițiile constitutive, de fond și de formă, ale acțiunilor și obligațiunilor;
- condițiile de fond și efectele contractului de subscriere, dintre societatea emitentă și dobânditorul titlului;
- drepturile ce revin acționarilor și deținătorilor de obligațiuni, în calitate de posesori ai titlurilor respective.

B. Legea aplicabilă transmiterii titlurilor de valoare

Potrivit art. 2622 alin. (2) N.C.C. condițiile și efectele transmiterii unui titlu de valoare dintre cele menționate la alin. (1) sunt supuse:

- a) legii aplicabile statutului organic al persoanei juridice emitente, cât privește titlul nominativ;
b) legii locului de plată a titlului la ordin;
c) legii locului unde se află titlul la purtător în momentul transmiterii, în raporturile dintre posesorii succesivi, precum și dintre aceștia și terțele persoane.

C. Legea aplicabilă titlului reprezentativ al mărfii (conosamentul, recipisa de depozit, warantul)

În lumina prevederilor art. 2623 alin. (1) N.C.C. legea menționată expres în cuprinsul unui titlu de valoare stabilește dacă acesta întrunește condițiile spre a fi un titlu reprezentativ al mărfii pe care o specifică. În lipsa unei asemenea precizări, natura titlului se determină potrivit legii statului în care își are sediul întreprinderea emitentă.

Conform art. 2623 alin. (2) N.C.C. dacă titlul reprezintă marfa, legea care i se aplică, în calitate de bun mobil, potrivit alin. (1), cârmuiește drepturile reale referitoare la marfa pe care o specifică.

3.4. Bunurile corporale

Norme conflictuale în materia dreptului de proprietate intelectuală, și anume dreptul de autor și dreptul de proprietate industrială, sunt reglementate în art. 2624 și art. 2625 din noul Cod civil.

A. Legea aplicabilă operelor de creație intelectuală

Articolul 2624 din noul Cod civil face o distincție, sub aspectul legii aplicabile, între dreptul de autor asupra unei opere aduse la cunoștința publicului și operele de creație intelectuală nedivulgate.

Potrivit art. 2624 alin. (1) N.C.C. nașterea, conținutul și stingerea drepturilor de autor asupra unei opere de creație intelectuală sunt supuse legii statului unde aceasta a fost pentru întâia oară adusă la cunoștința publicului prin publicare, reprezentare, expunere, difuzare sau în alt mod adecvat.

Operele de creație intelectuală nedivulgate sunt supuse legii naționale a autorului [art. 2624 alin. (2) N.C.C.]. În acest caz se aplică legea națională determinată potrivit dispozițiilor art. 2568 din noul Cod civil.

În domeniul legii aplicabile operelor de creație intelectuală intră următoarele aspecte:

- modurile și condițiile de naștere (dobândire, constituire) a dreptului de autor;

- raporturile dintre subiectele dreptului de autor, în cazul operelor comune, colective, etc.;
- conținutul drepturilor de autor;
- obiectul drepturilor de autor (opera de creație intelectuală);
- limitele exercitării dreptului de autor;
- modalitatea de apărare a dreptului de autor;
- modalitățile și condițiile de stingere a dreptului de autor.

B. Legea aplicabilă dreptului de proprietate industrială

Conform art. 2625 N.C.C. nașterea, conținutul și stingerea dreptului de proprietate industrială sunt supuse legii statului unde s-a efectuat depozitul ori înregistrarea sau unde s-a depus cererea de depozit sau de înregistrare. În această materie este aplicabilă legea locului unde s-au îndeplinit condițiile de formă (formalitățile) necesare pentru depozitarea sau înregistrarea dreptului (*locus regit actum*).

În domeniul legii aplicabile dreptului de proprietate industrială intră următoarele elemente:

- modurile și condițiile de naștere (dobândire, constituire) a dreptului de proprietate industrială;
- raporturile dintre subiectele dreptului de proprietate industrială (în caz de coautorat);
- conținutul dreptului de proprietate industrială;
- condițiile de formă ale protecției dreptului;
- regimul titlurilor de protecție;
- limitele exercitării dreptului de proprietate industrială;
- modalitățile de apărare a dreptului;
- modalitățile și condițiile de stingere a dreptului de proprietate industrială.

3.5. Ipotecile mobiliare

A. Regula aplicării legii locului unde se află bunul

Ipoteca mobilă se constituie prin încheierea contractului de ipotecă, însă ea produce efecte de la data la care obligația garantată ia naștere, iar constitutorul dobândește drepturi asupra bunurilor mobile ipotecate.

Contractul prin care se constituie o ipotecă mobilă se încheie în formă autentică sau sub semnătură privată, sub sancțiunea nulității absolute.

Potrivit art. 2627 din noul Cod civil, condițiile de validitate, publicitatea și efectele ipotecii mobiliare sunt supuse legii locului unde se află bunul la data încheierii contractului de ipotecă mobilă.

Așadar, în această materie este aplicabilă *legea locului unde se află bunul (lex rei sitae)* la data încheierii contractului de ipotecă mobilă.

B. Aplicarea legii locului unde se află debitorul

Conform art. 2628 alin. (1) N.C.C. prin excepție de la prevederile art. 2627, se aplică *legea locului unde se află debitorul*, în cazul:

- a) unui bun mobil corporal care, potrivit destinației sale, este utilizat în mai multe state, dacă prin dispoziții speciale nu se prevede altfel;
- b) unui bun mobil incorporeal;
- c) unui titlu de valoare negociabil care nu este în posesia creditorului. Cu toate acestea, în cazul acțiunilor, părților sociale și obligațiunilor se aplică legea statutului organic al emitentului, cu excepția cazului în care aceste titluri de valoare sunt tranzacționate pe o piață organizată, caz în care se aplică legea statului în care funcționează piața respectivă.

Se consideră că debitorul se află în statul în care acesta are reședința obișnuită sau, după caz, sediul social la data încheierii contractului de ipotecă mobilă [art. 2628 alin. (2) N.C.C].

C. Legea aplicabilă în cazul resurselor naturale

Ipoteca mobilă poate avea ca obiect și resursele naturale precum petrolul, gazul natural și celelalte resurse minerale care urmează a fi extrase [art. 2389 lit. f. N.C.C].

Potrivit art. 2629 din noul Cod civil condițiile de validitate, publicitatea și efectele ipotecii asupra resurselor minerale, petrolului sau gazelor ori asupra unei creanțe rezultate din vânzarea acestora la sursă, care se naște de la data extragerii bunurilor sau de la data la care sumele obținute din vânzare sunt virate în cont, sunt supuse legii locului unde se află exploatarea.

D. Legea	aplicabilă	publicității	ipotecii	mobiliare
-----------------	-------------------	---------------------	-----------------	------------------

- *Situațiile speciale privind legea aplicabilă publicității ipotecii mobiliare*

Conform art. 2630 alin. (1) N.C.C. ipoteca înregistrată potrivit legii locului unde se află bunul își conservă rangul de prioritate în alt stat, dacă au fost îndeplinite și formele de publicitate prevăzute de legea acestui stat:

- a) înainte să înceteze rangul de prioritate dobândit potrivit legii aplicabile la data constituirii ipotecii;
- b) în termen de cel mult 60 de zile de la data la care bunul a intrat în statul respectiv sau în termen de cel mult 15 zile de la data la care creditorul a cunoscut acest fapt.

Prevederile art. 2630 alin. (1) N.C.C. sunt aplicabile în mod corespunzător și în cazul în care ipoteca a fost înregistrată potrivit legii locului unde se află debitorul. Termenele prevăzute la alin. (1) lit. b) se calculează, după caz, de la data la care debitorul își stabilește reședința obișnuită ori, după caz, sediul social în statul respectiv sau de la data la care creditorul a cunoscut acest fapt [art. 2630 alin. (2) N.C.C.].

Articolul 2630 alin. (3) din noul Cod civil dispune că ipoteca mobilă nu va fi opozabilă terțului care a dobândit cu titlu oneros un drept asupra bunului fără a fi cunoscut existența ipotecii mobiliare și mai înainte ca aceasta să fi devenit opozabilă potrivit alin. (1) și (2).

- *Lipsa publicității în străinătate*

Potrivit art. 2631 alin. (1) dacă legea străină care reglementează rangul ipotecii mobiliare nu prevede formalități de publicitate și bunul nu este în posesia creditorului, ipoteca mobilă are rang inferior:

- a) ipotecii asupra unei creanțe constând într-o sumă de bani plătită în România;
- b) ipotecii asupra unui bun mobil corporal, care a fost constituită atunci când bunul se afla în România, sau asupra unui titlu negociabil.

Cu toate acestea, în conformitate cu art. 2631 alin. (2) N.C.C. ipoteca mobilă își conservă rangul de prioritate, dacă este înregistrată potrivit legii române, înaintea constituirii ipotecii menționate la alin. (1) lit. a) sau b).

- *Legea aplicabilă operațiunilor asimilate ipotecilor mobiliare*

În conformitate cu art. 2632 alin. (1) N.C.C. dispozițiile prezentei secțiuni referitoare la publicitate și efectele acesteia sunt aplicabile, în mod corespunzător, ținând seama de natura bunurilor mobile, și operațiunilor asimilate, potrivit legii, ipotecii mobiliare. Pentru determinarea legii aplicabile se ia în considerare data încheierii operațiunii asimilate ipotecii mobiliare [art. 2632 alin. (2) N.C.C.].

4. Legea aplicabilă patrimoniului de afecțiune

Regimul juridic de drept internațional privat aplicabil bunurilor (în general) se referă la bunurile privite în mod individual (*ut singuli*).

Masele patrimoniale afectate unei destinații speciale, profesionale sau de altă natură, au un regim special din punct de vedere al dreptului internațional privat.

Constituirea masei patrimoniale afectate exercitării în mod individual a unei profesii autorizate se stabilește prin actul încheiat de titular, cu respectarea condițiilor de formă și de publicitate prevăzute de lege.

Potrivit art. 2614 din noul Cod civil, legea aplicabilă unei mase patrimoniale afectate unei destinații speciale, profesionale sau de altă natură, este legea statului cu care această masă patrimonială are cele mai strânse legături.

Aplicarea legii statului cu care masa patrimonială are cele mai strânse legături prezintă avantajul de a conferi o mai mare maleabilitate în determinarea legii aplicabile, masa patrimonială fiind plasată în sfera aceluși sistem de drept cu care aceasta are, în mod concret, conexiunile cele mai puternice.

CAPITOLUL IV

CONFLICTELE DE LEGI PRIVIND MOȘTENIREA

1. Determinarea legii aplicabile moștenirii (*lex succesionis*)

În conformitate cu prevederile art. 2633 din noul Cod civil, moștenirea este supusă legii statului pe teritoriul căruia defunctul a avut, la data morții, reședința obișnuită.

Noțiunea generală, care desemnează legea aplicabilă moștenirii este *lex succesionis*.

Legea succesorală determinată conform dispozițiilor art. 2633 N.C.C. se aplică atât moștenirii legale, cât și moștenirii testamentare. Patrimoniul defunctului se transmite prin moștenire legală, în măsura în care cel care lasă moștenirea nu a dispus altfel prin testament.

O parte din patrimoniul defunctului se poate transmite prin moștenire testamentară, iar cealaltă parte prin moștenire legală.

Potrivit art. 2634 alin. (1) N.C.C. o persoană poate să aleagă, ca lege aplicabilă moștenirii în ansamblul ei, legea statului a cărui cetățenie o are.

Existența și validitatea consimțământului exprimat prin declarația de alegere a legii aplicabile sunt supuse legii alese pentru a cărmui moștenirea [art. 2634 alin. (2) N.C.C].

Declarația de alegere a legii aplicabile trebuie să îndeplinească, în ceea ce privește forma, condițiile unei dispoziții pentru cauză de moarte. Tot astfel, modificarea sau revocarea de către testator a unei asemenea desemnări a legii aplicabile trebuie să îndeplinească, în ceea ce privește forma, condițiile de modificare sau de revocare a unei dispoziții pentru cauză de moarte [art. 2634 alin. (3) N.C.C].

2. Domeniul de aplicare a legii moștenirii. Succesiunea vacantă

2.1. Domeniul de aplicare a legii moștenirii este reglementat în art. 2636 alin. (1) din noul Cod civil. Determinarea domeniului de aplicare a legii moștenirii constituie o operațiune de calificare, al cărei scop este stabilirea elementelor care, în conformitate cu dreptul român – ca *lex fori* –, intră în noțiunea de moștenire, materie ce constituie conținutul normei conflictuale *lex succesionis*¹.

Conform noului Cod civil *lex succesionis* stabilește îndeosebi:

a) *momentul și locul deschiderii moștenirii;*

Moștenirea unei persoane se deschide în momentul decesului acesteia.

Moștenirea se deschide la ultimul domiciliu al defunctului. Dovada ultimului domiciliu se face cu certificatul de deces sau, după caz, cu hotărârea judecătorească declarativă de moarte rămasă definitivă.

Dacă ultimul domiciliu al defunctului nu este cunoscut sau nu se află pe teritoriul României, moștenirea se deschide la locul din țară aflat în circumscripția notarului public cel dintâi sesizat, cu condiția ca în această circumscripție să existe cel puțin un bun imobil al celui care lasă moștenirea. În cazul în care în patrimoniul succesoral nu există bunuri imobile, locul deschiderii moștenirii este în circumscripția notarului public cel dintâi sesizat, cu condiția ca în această circumscripție să se afle bunuri mobile ale celui ce lasă moștenirea. Atunci când în patrimoniul succesoral nu există bunuri situate în România, locul deschiderii moștenirii este în circumscripția notarului public cel dintâi sesizat.

Aceste reguli se aplică în mod corespunzător și atunci când primul organ sesizat în vederea desfășurării procedurii succesoriale este instanța a judecătorească.

b) *persoanele cu vocație de a moșteni;*

Legea moștenirii guvernează *vocația la moștenire*, care constituie una din condițiile generale ale dreptului de a moșteni, alături de *capacitatea de a moșteni* și de *condiția de a nu exista nedemnitate succesorală*.

Pentru a putea moșteni o persoană, trebuie să aibă calitatea cerută de lege (*vocație succesorală legală*) sau să fi fost desemnată de către defunct prin testament (*vocație succesorală testamentară*).

c) *calitățile cerute pentru a moșteni;*

Legiuitorul a avut în vedere celelalte condiții generale ale dreptului de a moșteni, altele decât *vocația succesorală* și anume existența *capacității de a moșteni* și lipsa *nedemnității de a moșteni*.

¹ A se vedea D.A. Sitaru, *op.cit.*, p. 201

O persoană poate moșteni dacă există la momentul deschiderii moștenirii. *Capacitatea de a moșteni* – adică existența calității de subiect de drept la data deschiderii moștenirii – este supusă, așadar, *legii succesiunii*, iar nu legii personale, tocmai datorită calificării ei ca o condiție generală a dreptului de a moșteni.

Dacă, în cazul morții mai multor persoane, nu se poate stabili că una a supraviețuit alteia, acestea nu au capacitatea de a se moșteni una pe alta. Regimul juridic al comorienților, deoarece privește capacitatea de a moșteni, este supus *legii succesiunii*.

Nedemnitatea succesorală este reglementată și ea de *lex successionis*, care va determina felurile nedemnității (nedemnitatea de drept și nedemnitatea judiciară), efectele nedemnității, înlăturarea efectelor nedemnității, etc.

d) *exercitarea posesiei asupra bunurilor rămase de la defunct*;

Lex successionis va cârmui transmiterea activului moștenirii și anume *regimul juridic al sezinei*. Pe lângă stăpânirea de fapt exercitată asupra patrimoniului succesoral, sezina le conferă moștenitorilor sezinari și dreptul de a administra acest patrimoniu și de a exercita drepturile și acțiunile defunctului.

Sunt moștenitori sezinari soțul supraviețuitor, descendenții și ascendenții privilegiați.

Legea aplicabilă moștenirii va governa, astfel, determinarea moștenitorilor care au sezină, efectele acesteia, etc.

e) *condițiile și efectele opțiunii succesorală*;

Legea succesiunii guvernează principalele *condiții ale opțiunii succesorală*, și anume: cine poate fi subiectul dreptului de opțiune succesorală; posibilitățile pe care le are succesibilul; termenul de prescripție pentru exercitarea dreptului de opțiune succesorală, etc.

Condițiile de fond ale opțiunii succesorală, ca act juridic unilateral, și anume consimțământul, cauza, viciile de consimțământ și efectele acestora, sunt supuse, de asemenea, legii succesorală.

Condițiile de formă ale opțiunii succesorală urmează legea formei actului.

Efectele opțiunii succesorală sunt guvernate, de asemenea, de legea succesiunii, și anume, în special: efectele acceptării moștenirii (pură și simplă sau sub beneficiu de inventar) și renunțării la moștenire; consecințele prescripției dreptului de opțiune succesorală.

f) *Întinderea obligației moștenitorilor de a suporta pasivul*;

Lex successionis cârmuiește, în special, conținutul pasivului succesoral, care sunt moștenitorii ținuti de pasivul succesoral, măsura în care aceștia suportă datoriile și sarcinile moștenirii (*ultra sau intra vires hereditatis*) etc.

g) *condițiile de fond ale testamentului, modificarea și revocarea unei dispoziții testamentare, precum și incapacitățile speciale de a dispune sau de a primi prin testament*;

h) *partajul succesoral*.

2.2. Succesiunea vacantă

Potrivit art. 2636 alin. (2) din noul Cod civil în cazul în care, conform legii aplicabile moștenirii, succesiunea este vacantă, bunurile situate sau, după caz, aflate pe teritoriul României sunt preluate de statul român în temeiul dispozițiilor legii române privitoare la atribuirea bunurilor unei succesiuni vacante.

3. Legea aplicabilă formei testamentului

Condițiile de formă ale testamentului sunt supuse, din punct de vedere al dreptului internațional privat, prevederilor art. 2635 din noul Cod civil. Acest articol dispune că, întocmirea, modificarea sau revocarea testamentului sunt considerate valabile dacă actul respectă condițiile de formă aplicabile, fie la data când a fost întocmit, modificat sau revocat, fie la data decesului testatorului, conform oricăreia dintre legile următoare:

- legea națională a testatorului;
- legea reședinței obișnuite a acestuia;
- legea locului unde actul a fost întocmit, modificat sau revocat;
- legea situației imobilului ce formează obiectul testamentului;
- legea instanței sau a organului care îndeplinește procedura de transmitere a bunurilor moștenite.

Astfel, acest articol reglementează regimul de drept internațional privat privind validitatea formală a testamentului, care este socotit valabil dacă îndeplinește condițiile de formă ale oricăreia dintre legile pe care textul le menționează. În această materie legiuitorul face aplicarea principiului legii mai favorabile în privința formei testamentului (*in favorem testamenti*).

CAPITOLUL V

CONFLICTELE DE LEGI PRIVIND ACTUL JURIDIC

1. Normele conflictuale privind fondul actului juridic

1.1. Legea aplicabilă condițiilor de fond. Aplicarea legii alese de partea (părțile) actului juridic (*lex voluntatis*).

Prin *condiții de fond ale actului juridic* înțelegem acele cerințe legale ce sunt necesare a fi îndeplinite pentru încheierea, executarea și stingerea unui raport juridic de drept privat.

Legea competentă pentru a reglementa condițiile de fond și efectele actului juridic se numește „*lex actus*”, iar în cazul contractelor „*lex contractus*”.

În principiu, legea actului (contractului) este aleasă de părți, prin voința lor, caz în care este desemnată prin noțiunea de „*lex voluntatis*”. În lipsa manifestării de voință a părții (părților) privind legea aplicabilă fondului actului juridic (contractului), acesta este localizat în sfera unui sistem de drept în funcție de criterii obiective, stabilite de lege.

Potrivit art. 2637 alin. (1) din noul Cod civil, condițiile de fond ale actului juridic sunt stabilite de legea aleasă de părți sau, după caz, de autorul său.

Din această dispoziție legală, rezultă că, în principiu, condițiile de fond ale actului juridic unilateral sau după caz, ale contractului, sunt supuse legii alese de către autorul sau autorii actului/contractului prin clauza „*electio juris*” (alegerea sistemului de drept).

Așa cum am arătat deja, *lex voluntatis* este principiul potrivit căruia părțile au posibilitatea să aleagă sistemul de drept aplicabil raportului juridic cu element de extraneitate.

Lex voluntatis reprezintă o expresie vie a principiului autonomiei de voință, principiu ce guvernează condițiile de fond și efectele actelor juridice civile.

În dreptul internațional privat, acest principiu constă în aceea că, pe lângă determinarea conținutului actului juridic, părțile sunt libere să aleagă și sistemul de drept care va cămui pe fond, în calitate de „*lex causae*”, actul juridic pe care părțile îl încheie.

Structura normei conflictuale care face trimitere la „*lex voluntatis*” are ca punct de legătură voința părților, iar conținutul acestei norme este dat de condițiile de fond ale actului juridic pe care părțile îl încheie.

În ceea ce privește modalitățile de exteriorizare a „*lex voluntatis*”, precizăm că aceasta se poate exprima atât în mod expres, cât și în mod tacit. Acest lucru rezultă cu claritate din prevederile art. 2637 alin. (2) N.C.C. potrivit căruia alegerea legii aplicabile actului trebuie să fie expresă ori să rezulte neîndoiește din cuprinsul acestuia sau din circumstanțe.

Cât privește manifestarea de voință expresă, în mod practic, părțile vor proceda fie la inserarea unei clauze în sensul alegerii legii aplicabile actului, fie la încheierea separată a unui contract în acest sens, contract care trebuie să facă trimitere expresă la contractul pe care părțile au înțeles să îl supună unui anumit sistem de drept.

Clauza prin care părțile aleg legea aplicabilă contractului lor este denumită, în literatura de specialitate, „*pactum de lege utenda*” sau „*electio juris*” (clauza de alegere).

După cum am arătat, *pactum de lege utenda* reprezintă el însuși un contract a cărui validitate va fi apreciată în raport de legea pe care părțile au desemnat-o pentru a fi aplicabilă contractului.

În ceea ce privește *momentul exteriorizării voinței părților* privitor la legea aleasă, precizăm că, de regulă, părțile aleg sistemul de drept aplicabil anterior ivirii unui litigiu în legătură cu contractul în cauză. Bineînțeles, că alegerea legii aplicabile poate fi făcută și ulterior nașterii litigiului chiar în fața organului jurisdicțional.

De asemenea, este de menționat că potrivit art. 2637 alin. (3) N.C.C. părțile pot alege legea aplicabilă totalității sau numai unei anumite părți a actului juridic.

Considerăm, alături de alți autori¹, că supunerea condițiilor de fond ale unui act juridic la două legi aparținând unor sisteme de drept diferite, nu este recomandabilă deoarece conduce la separarea juridică a actului juridic și, pe cale de consecință, la situații aproape imposibile de soluționat.

Conform art. 2637 alin. (4) din noul Cod civil, înțelegerea privind alegerea legii aplicabile poate fi modificată ulterior încheierii actului. Modificarea are efect retroactiv, fără să poată totuși:

- a) să infirme validitatea formei acestuia; sau
- b) să aducă atingere drepturilor dobândite între timp de terți.

¹ În acest sens, a se vedea D.A. Sitaru, *op.cit.*, p. 229

Modificarea legii alese de către părți pentru a governa actul juridic este tot o expresie a principiului autonomiei de voință („*lex voluntatis*”) care, după cum am văzut, nu poate să aducă atingere validității formei actului juridic deoarece acesta ar putea fi lovit de nulitate și nu poate să aducă atingere drepturilor dobândite de terți anterior modificării legii alese, aceasta din urmă fiind inopozabilă acestor terți.

1.2. Determinarea legii aplicabile actului juridic după criterii obiective (localizarea obiectivă a actului juridic)

A. Aplicarea, în principal, a legii statului cu care actul juridic prezintă legăturile cele mai strânse

În ipoteza în care părțile nu au făcut o „*electio juris*”, în sensul că nu au desemnat, prin propria lor voință, legea aplicabilă actului juridic în cauză, se va aplica în mod subsidiar legea (sistemul de drept) determinată prin *localizarea obiectivă*.

Potrivit art. 2638 alin. (1) din noul Cod civil, în lipsa alegerii, se aplică legea statului cu care actul juridic prezintă legăturile cele mai strânse, iar dacă această lege nu poate fi identificată, se aplică legea locului unde actul juridic a fost încheiat.

Se poate observa cu claritate că *localizarea obiectivă* se aplică atât în privința actelor unilaterale, cât și a contractelor, ea reprezentând un *procedeu cu caracter subsidiar* față de aplicarea legii alese prin consens de către părți (*lex voluntatis*). Altfel spus, în lipsa de „*lex voluntatis*” se va putea utiliza procedeul localizării obiective a actului juridic în cauză.

Noul Cod civil reglementează un *criteriu principal* de localizare obiectivă a actelor juridice – *legea statului cu care actul juridic prezintă legăturile cele mai strânse* – precum și un *criteriu subsidiar* de localizare obiectivă – *legea locului unde actul juridic a fost încheiat (lex loci actus)*.

Conform art. 2638 alin. (1) N.C.C. în lipsa alegerii se aplică legea statului cu care actul juridic prezintă legăturile cele mai strânse, iar potrivit alin. (2) al art. 2638 N.C.C. se consideră că există atare legături cu legea statului în care debitorul prestației caracteristice sau, după caz, autorul actului are, la data încheierii actului, după caz, reședința obișnuită, fondul de comerț sau sediul social. Astfel, legiuitorul român în art. 2638 alin. (2) din noul Cod civil a calificat noțiunea de „*legăturile cele mai strânse*” arătând că există asemenea legături cu legea statului în care *debitorul prestației caracteristice* (sau, după caz, *autorul actului*) își are, la data încheierii actului, elementele de identificare (*reședința obișnuită, fondul de comerț sau sediul social*).

B. Aplicarea, în subsidiar, a legii locului încheierii actului (lex loci actus), în ipoteza în care legea statului cu care actul juridic prezintă legăturile cele mai strânse nu poate fi identificată

În situația în care părțile nu au desemnat legea aplicabilă actului juridic, iar acesta nu poate fi localizat în mod obiectiv deoarece legea statului cu care actul juridic prezintă legăturile cele mai strânse nu poate fi identificată, se va aplica, în subsidiar, *legea locului unde actul juridic a fost încheiat (lex loci actus)*.

Legea locului încheierii actului se aplică, în subsidiar, pentru localizarea obiectivă atât a actelor juridice unilaterale, cât și a contractelor.

Punctul de legătură al normei care trimite la *lex loci actus* este locul încheierii actului juridic.

Locul încheierii contractului trebuie calificat după „*lex fori*” (legea forului).

2. Normele conflictuale privind forma actului juridic

Noțiunea de *formă a actului juridic civil* are, în general, două accepțiuni și anume: *lato sensu* înțelegem condițiile de formă pe care trebuie să le îndeplinească un act juridic civil pentru valabilitatea sa, pentru probațiunea sa, cât și pentru opozabilitatea față de terți; *stricto sensu* prin formă a actului juridic se desemnează modul în care se exteriorizează voința internă a părților actului juridic, adică modalitatea de exprimare a consimțământului¹.

Principiul care guvernează materia formei actului juridic civil este cel al *consensualismului*, potrivit căruia pentru încheierea unui act juridic este suficientă exprimarea consimțământului părților actului juridic respectiv.

În ceea ce privește legea aplicabilă condițiilor de formă, art. 2639 alin. (1) din noul Cod civil prevede: „*Condițiile de formă ale unui act juridic sunt stabilite de legea care îi cârmuiește fondul*”.

Potrivit art. 2639 alin. (2) N.C.C. actul se consideră totuși valabil din punct de vedere al formei, dacă îndeplinește condițiile prevăzute de una dintre legile următoare:

¹ A se vedea Gh. Beleiu „*Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*”, ediția a X-a revăzută și adăugită de M. Nicolae, P. Trușcă, Editura Universul Juridic, București, 2005.

- a) legea locului unde a fost întocmit (*locus regit actum*);
- b) legea cetățeniei sau legea reședinței obișnuite a persoanei care l-a consimțit;
- c) legea aplicabilă potrivit dreptului internațional privat al autorității care examinează validitatea actului juridic (*auctor regit actum*).

În cazul în care legea aplicabilă condițiilor de fond ale actului juridic impune, sub sancțiunea nulității, o anumită formă solemnă, nici o altă lege dintre cele menționate la alin. (2) al art. 2639 N.C.C. nu poate să înlăture această cerință, indiferent de locul întocmirii actului [art. 2639 alin.(3) N.C.C.].

Noul Cod civil reglementează o normă conflictuală principală și mai multe norme conflictuale subsidiare în materia formei actelor juridice.

Astfel, *în principal*, condițiile de formă ale unui act juridic sunt stabilite de legea care îi cârmuiește fondul.

Actul juridic este valabil din punct de vedere al formei dacă îndeplinește condițiile prevăzute de legea locului unde a fost întocmit, regula *locus regit actum* având un *caracter subsidiar*. Articolul 2639 alin. (2) lit. „a”) se aplică deopotrivă actelor juridice unilaterale, cât și contractelor.

Actul juridic este valabil din punct de vedere al formei și în cazul în care îndeplinește condițiile prevăzute de *legea cetățeniei* sau *legea reședinței obișnuite* a persoanei care l-a consimțit. Dispozițiile legale cuprinse în art. 2639 alin. (2) lit. „b’) sunt compatibile numai cu actele juridice unilaterale.

Potrivit prevederilor art. 2639 alin. (2) lit. „c”) din noul Cod civil, actul juridic se consideră valabil din punct de vedere al formei și în cazul în care îndeplinește condițiile legii aplicabile potrivit dreptului internațional privat al autorității care examinează validitatea actului. În această ipoteză se aplică, *în subsidiar*, regula *auctor regit actum*. În principiu, această regulă se aplică atât actelor juridice unilaterale, cât și celor bilaterale (sau multilaterale).

BIBLIOGRAFIE

- Albu, I., *Drept civil. Introducere în studiul obligațiilor*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1984.
- Antonescu, M.V., *Regimul juridic al străinilor în România. Străinul – persoană fizică*, Editura All Beck, București, 2001;
- Aurescu, B., *Sistemul jurisdicțiilor internaționale*, Editura All Beck, București, 2005.
- Babiuc, V., *Riscurile contractuale în vânzarea comercială internațională*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.
- Bacaci, Al., *Excepțiile de procedură în procesul civil*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983.
- Bacaci, Al.; Dumitrache, V.; Hageanu, C., *Dreptul familiei*, ed. a V-a, Editura C.H. Beck, București, 2006.
- Bacaci, Al.; Comăniță, Gh., *Drept civil. Succesiunile*, ed. a II-a, Editura C.H. Beck, București, 2006.
- Batiffol, H., Legarde, P., *Droit international privé*, ed. 8, Librairie Generale de Droit et de Jurisprudence, Paris, 1993.
- Beleiu, Gh., *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, Editura Șansa S.R.L., București, 1995.
- Beleiu, Gh., *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a VII-a, revăzută și adăugită de Nicolae, M.; Trușcă, P., Editura Universul Juridic, București, 2001.
- Beleiu, Gh., *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a X-a, revăzută și adăugită de M. Nicolae, P. Trușcă, Editura Universul Juridic, București, 2005.
- Beșteliu-Miga, R., *Drept internațional public. Introducere în dreptul internațional public*, Editura All, București, 1998.
- Bîrsan, C.; Eftimie, M., *Convenția europeană a drepturilor omului*, Editura Hamangiu, București, 2006.
- Bîrsan, C., *Drept civil. Drepturile reale principale*, ed. a II-a, revăzută și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2007.
- Bîrsan, C.; Sitaru, D.A., *Dreptul comerțului internațional*, vol. I, Universitatea din București, 1988.
- Bobei, R.B., *Calificarea și conflictul de calificări*, Editura All Beck, București, 2005.
- Bobei, R.B., *Legea nr. 105/1992 cu privire la reglementarea raporturilor de drept internațional privat*, Editura Rosetti, București, 2005.
- Boroi, A., *Drept penal, partea generală*, ed. a II-a, Editura All Beck, București, 2000.
- Boroi, G., *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Editura All Beck, București, 2002.
- Căpățână, O., *Efectele hotărârilor judecătorești străine în România*, Editura Academiei, București, 1971.
- Căpățână, O.; Ștefănescu, B., *Tratat de drept al comerțului internațional*, Editura Academiei, București, 1985.
- Căpățână, O., *Dreptul concurenței comerciale – concurența onestă*, Editura Lumina Lex, București, 1994.
- Căpățână, O., *Dreptul concurenței comerciale. Concurența neloială pe piața internă și internațională*, Editura Lumina Lex, București, 1994.
- Cărpănuș, St.; Nemeș, V.; Hotca, M.A., *Noua lege a insolvenței, Comentarii pe articole*, Editura Hamangiu, București, 2006.
- Chelaru, E., *Drept civil. Partea generală*, Editura All Beck, București, 2003.
- Chelaru, I.; Gheorghiu, Gh., *Drept internațional privat*, Editura C.H. Beck, București, 2007.
- Cheshire, G.C., *Private international Law*, London, 1965;
- Chirică, D., *Drept civil. Succesiuni și testamente*, Editura Rosetti, București, 2003.
- Chirică, D., *Contractele speciale civile și comerciale*, vol. I, Editura Rosetti, București, 2005.
- Ciobanu, V.M., *Drept procesual civil. Executarea silită*, vol. I, Editura Lumina Lex, București, 1996.
- Ciobanu, V.M., *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. II, Editura Național, București, 1997.
- Costin, M.N., *Dicționar de drept internațional al afacerilor*, Editura Lumina Lex, București, 1996.
- Costin, M.N.; Deleanu, S., *Dreptul comerțului internațional*, vol. I, *Partea generală*, Editura Lumina Lex, București, 1997;
- Crăciunescu, D.M., *Regimuri matrimoniale*, Editura All Beck, București, 2000.
- Deleanu, I., *Cetățenia română*, Editura Dacia, Cluj-Napoca.

- Deleanu, I., *Drept constituțional și instituții politice. Tratat*, vol. II, Editura Europa Nova, București, 1996.
- Deleanu, S., *Drept internațional privat*, vol. I, Editura Dacia Europa Nova, Lugoj, 2000.
- Derruppe, J., *Droit international privé*, ed. 11, Dalloz, 1995.
- Diaconu, I., *Curs de drept internațional public*, Casa de Editură și Presă Șansa” S.R.L., București, 1993.
- Diaconu, N., *Legea aplicabilă căsătoriei și divorțului cu element străin*, Editura Lumina Lex, București, 2006.
- Diaconu, N., *Drept internațional privat. Curs universitar*, ed. a III-a, editura Lumina Lex, București, 2007.
- Dogaru, I.; Cercel, S., *Drept civil. Partea generală*, Editura C.H. Beck, București, 2007.
- Drăganu, T., *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*, vol. I, Editura Lumina Lex, București, 1998.
- Dumitrache, S., *Persoana juridică în dreptul internațional privat*, Editura Lumina Lex, București.
- Filipescu, I.P., *Drept internațional privat*, Editura Proarcadia, 1993.
- Filipescu, I.P., *Tratat de dreptul familiei*, Editura All, București, 1993.
- Filipescu, I.P.; Filipescu, A.I., *Tratat de drept internațional privat*, ediție revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2005.
- Filipescu, I.P.; Filipescu, A.I., *Adopția. Protecția și promovarea drepturilor copilului*, Editura Universul Juridic, București, 2005.
- Filipescu, I.P.; Jakotă, M., *Drept internațional privat*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968.
- Filipescu, I.P.; Filipescu, A.I., *Drept internațional privat*, Editura Actami, București, 2002.
- Fuerea, A., *Drept comunitar al afacerilor*, ed. a II-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2006.
- Fuerea, A., *Drept internațional privat*, ed. a II-a, Editura Universul Juridic, 2005.
- Geamănu, G., *Drept internațional contemporan*, ed. a II-a, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975.
- Geamănu, G., *Drept internațional public*, vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1987.
- Geamănu, R.Gh., *Transferul de tehnologie prin contractul de engineering*, Editura Lumina Lex, București, 2001.
- Geamănu, R.Gh., *Dreptul comerțului internațional*, Partea I, Partea generală, Editura Alma Mater, Sibiu, 2002.
- Ghimpu, S.; Țiclea, Al., *Dreptul muncii*, Editura Șansa S.R.L., București, 1995.
- Graveson, R.H., *Conflict of laws. Private International Law*, London, 1974.
- Hanga, Vl., *Drept privat roman*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 1996.
- Hanga, Vl.; Bocșan, M.-D., *Curs de drept privat roman*, Editura Rosetti, București, 2005.
- Iorgovan, A.; Constantinescu, M.; Muraru I.; Tănăsescu E.S., *Constituția României revizuită – comentarii și explicații*, Editura All Beck, București, 2004.
- Jugastru, C., *Drept civil. Obligațiile*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2007.
- Jakotă, M., *Curs de drept internațional privat*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1961.
- Jakotă, M., *Drept internațional privat*, Editura Didactică și pedagogică, București, 1976.
- Leș, I., *Organizarea sistemului judiciar al avocaturii și a activității notariale*, Editura Lumina Lex, București, 1997.
- Leș, I., *Participarea părților în procesul civil*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1982.
- Leș, I., *Sanțiunile procedurale în materie civilă*, Editura Lumina Lex, București, 1997.
- Leș, I., *Tratat de drept procesual civil*, ed. a III-a, Editura All Beck, București, 2005.
- Leș, I., *Codul de procedură civilă. Comentariu pe articole*, ed. a III-a, Editura C.H. Beck, București, 2007.
- Loussouarn, Y; Bourel, P., *Droit international privé*, Dalloz, Paris, 1993.
- Lupașcu, D.; Gyöngy, G.M., *Regimul juridic al străinilor în România*, Editura Universul Juridic, București, 2006.
- Macovei, I., *Drept internațional privat*, Editura Ars Longa, Iași, 2001.
- Manolache, O., *Drept comunitar*, ed. a III-a, Editura All Beck, București, 2001.
- Mazilu, D., *Dreptul comerțului internațional*, Partea generală, Editura Lumina Lex, București, 2001.
- Mayer, P.; Heuze, V., *Droit interantional privé*, ed. 7, Montchrestien, Paris, 2001.
- Munteanu, R., *Drept european, evoluția, instituții, ordine juridică*, Editura Oscar Print, București, 1996.

- Muraru, I.; Tănăsescu E.S., *Drept constituțional și instituții politice*, Editura Lumina Lex, București, 2002.
- Mureșan, M., *Drept civil. Partea generală*, Editura Cordial Lex, Cluj-Napoca, 1996.
- Mureșan, M.; Ciacli, P., *Drept civil. Partea generală*, Editura Cordial Lex, Cluj-Napoca, 2000.
- Niboyet, I.P., *Manuel de droit international privé*, Paris, Sire, 1928.
- Nicolae, M., *Prescripția extinctivă*, Editura Rosetti, București, 2004.
- Nicolae, M., *Tratat de publicitate imobiliară, vol. I, Introducere în publicitatea imobiliară*, Editura Universul Juridic, București, 2006.
- Osipenco, E.; Cozmanciuc, M., *Jurisprudența comercială arbitrală 1953-2000*, editată de C.C.I.R.B., București, 2002.
- Plastara G., *Manual de drept internațional public, cuprinzând și o expunere a conflictelor de legi (Drept internațional privat)*, Editura All Beck, București, 2004.
- Pop, L.; Harosa, L.-M., *Drept civil. Drepturile reale principale*, Editura Universul Juridic, București, 2006.
- Pop, L., *Teoria generală a obligațiilor*, Editura Lumina Lex, București, 1998.
- Pop, L., *Tratat de drept civil. Obligațiile, vol. I, Regimul juridic general sau Ființa obligațiilor civile*, Editura C.H. Beck, București, 2006.
- Popa, N., *Teoria generală a dreptului*, Editura Actami, București, 1999.
- Popescu, D.A.; Harosa, M., *Drept internațional privat. Tratat elementar, vol. I*, Editura Lumina Lex, București, 1999.
- Popescu, T.R., *Dreptul comerțului internațional. Tratat*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976.
- Popescu, T.R.; Bîrsan, C., *Dreptul comerțului internațional, vol. IV*, Universitatea din București, București, 1983.
- Popescu, T.R., *Dreptul comerțului internațional*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.
- Popescu, T.R., *Drept internațional privat*, Editura Romfel, București, 1994.
- Popescu, D.; Năstase A., *Drept internațional public*, Editura Șansa, 1997.
- Porumb, Gr., *Codul de procedură civilă comentat și adnotat, vol. I*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1960.
- Predescu, B.M.C., *Fundamentele normelor conflictuale*, București, 2001.
- Predescu, B.M.C., *Drept internațional privat*, Editura Universitaria Craiova, 2002.
- Prescure, T.; Savu, C.N., *Drept internațional privat*, Editura Lumina Lex, București, 2005.
- Prescure, T.; Crișan, R., *Curs de arbitraj comercial*, Editura Rosetti, București, 2005.
- Pricopi, A.; Toma, D.; Fuerea, A., *Drept internațional privat. Note de curs*, Editura Paco, București.
- Pricopi, A.; Fuerea A., *Drept internațional privat*, Editura Actami, București, 1999.
- Răuschi, Șt.; Popa, Gh.; Răuschi, Șt., *Drept civil. Teoria generală. Persoana fizică. Persona juridică*, Editura Junimea, Iași, 2000.
- Roș, V.; Bogdan, D.; Spineanu-Matei, O., *Dreptul de autor și drepturile conexe*, Editura All Beck, București, 2005.
- Roș, V., *Arbitrajul comercial internațional*, Ed. R.A. Monitorul Oficial, București, 2000.
- Rucăreanu, I., *Fundamentarea teoretică a dreptului comerțului internațional*, Editura Academiei, București, 1973.
- Sitaru, D.A., *Drept internațional privat*, Editura Actami, București, 1997.
- Sitaru, D.A., *Drept internațional privat. Tratat*, Editura Lumina Lex, București, 2000.
- Sitaru, D.A., *Dreptul comerțului internațional. Tratat. Partea generală*, Editura Lumina Lex, București, 2004.
- Stătescu, C.; Bîrsan, C., *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura All, București, 1998.
- Stoenescu, I.; Zilberstein S., *Drept procesual civil. Teoria generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.
- Ștefănescu, B.; Rucăreanu, I., *Dreptul comerțului internațional*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.
- Stoica, V., *Drept civil. Drepturile reale principale, vol. I*, Editura Humanitas, București, 2004.
- Tăbărcă, M., *Codul de procedură civilă, Comentat și adnotat cu legislație, jurisprudență și doctrină*, Editura Rosetti, București, 2003.
- Theodoru, G., *Tratat de drept procesual penal*, Editura Hamangiu, București, 2007.
- Turcu, I.; Pop, L., *Contractele comerciale, vol. II, Executarea contractelor*, Editura Lumina Lex, București, 1997;

- Ungureanu, E., *Recunoașterea hotărârilor străine în România*, Editura Nöel, Iași, 1995.
- Ungureanu, O., *Nulitățile procedurale civile*, Editura All Beck, București, 1998.
- Ungureanu, O., *Drept civil. Introducere*, ed. a V-a, Editura All Beck, București, 2000.
- Ungureanu, O.; Munteanu, C., *Drept civil. Drepturile reale*, ed. a III-a revizuită și adăugită, Editura Rosetti, București, 2005.
- Ungureanu, O., *Drept civil. Introducere*, ed. a VIII-a, Editura C.H. Beck, București, 2007.
- Ungureanu, O., *Actele de procedură în procesul civil (la instanța de fond)*, ed. a III-a, Editura Lumina Lex, București, 2000.
- Ungureanu, O.; Jugastru, C., *Manual de drept internațional privat*, Editura All Beck, București, 1999.
- Vasilescu, P., *Regimuri matrimoniale. Partea generală*, Editura Rosetti, București, 2003.
- Zilberstein, S., *Procesul civil internațional. Normele de procedură din Legea nr. 105/1992*, Editura Lumina Lex, București, 1994.

